

www.turkishstudies.net/religion

Turkish Studies - Comparative Religious Studies

eISSN: 2667-5544

Research Article / Araştırma Makalesi

ANKARA SCIENCE
UNIVERSITY

Religious Education and the Transmission of Values in the Family in the Digital Age

Dijital Çağda Ailede Din Eğitimi ve Değer Aktarımı

Mehmet Mesut Kaplan*

Abstract: The digital age has not only radically transformed the way individuals access information, their communication habits, and their social relationships, but has also directly impacted the institution of the family and the processes of religious education within the family. In particular, the fact that family members spend long periods of time in front of digital screens and become dependent on them has emerged as a significant phenomenon that limits face-to-face communication within the family, thereby hindering religious education and the transmission of values. Nevertheless, the family continues to serve as the most important educational institution—just as it has in the past—where individuals learn religious and moral values, develop their personalities, and acquire fundamental values. In this context, the aim of this study is to examine religious education and the transmission of values within the family from the perspective of the Qur'an and Sunnah, and to explore the principles and approaches offered by these two fundamental sources in the face of the challenges posed by the digital age. The study adopts a qualitative research approach and employs the document analysis method. Within this scope, relevant Quranic verses, hadiths, exegeses, and academic studies on the subject were examined. The study first examines the fundamental principles regarding the institution of the family in the Qur'an within a general framework; it then evaluates issues such as intra-family communication, parent-child relationships, educational guidance, and setting a good example in child-rearing in light of the relevant verses. Subsequently, by examining the relationships established by the Prophet Muhammad with his wives, children, and grandchildren, Sunnah-centered approaches to religious education and the transmission of values within the family were presented. The study concluded that the Qur'an and Sunnah position the family as a fundamental educational environment for the transmission of religious and moral values; it was determined that love, respect, and compassion are among the core principles of intra-family communication, while guidance and setting a good example are fundamental principles in child-rearing. Furthermore, it was concluded that digital screen addiction can negatively affect communication and the transmission of values among family members; conversely, the principles outlined by the Qur'an and Sunnah provide a fundamental reference framework that supports religious education and the transmission of values within the family in the face of the risks posed by the digital age.

Keywords: Religious Education, Values Transmission, Family, Digitalization, Quran, Sunnah.

Öz: Dijital çağ, bireyin bilgiye erişim biçimini, iletişim alışkanlıklarını ve sosyal ilişkilerini köklü bir şekilde dönüştürmekle kalmamış, aynı zamanda aile kurumunu ve ailede din eğitimi süreçlerini de doğrudan

* Dr., Republic of Türkiye, Ministry of National Education

Dr., T.C. Milli Eğitim Bakanlığı

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-6100-9856>

mesutkpln113@gmail.com

Cite as/ Atıf: Kaplan, M. M. (2026). Religious education and the transmission of values in the family in the digital age / Dijital çağda ailede din eğitimi ve değer aktarımı. *Turkish Studies - Comparative Religious Studies*, 21(3), 4767-4813. Ankara Bilim University Publications. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.95061>

Received/Geliş: 22 June/Haziran 2026

Accepted/Kabul: 20 September/Eylül 2026

Published/Yayın: 25 September/Eylül 2026

Checked by plagiarism software

etkilemiştir. Özellikle aile bireylerinin dijital ekranlar karşısında uzun süre vakit geçirmeleri ve dijital ekranlara bağımlı hâle gelmeleri, aile içi yüz yüze iletişimi sınırlandırarak din eğitimi ve değer aktarımını güçleştiren önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna rağmen aile, geçmişte olduğu gibi günümüzde de bireyin dinî ve ahlâkî değerleri öğrendiği, kişiliğinin şekillendiği ve temel değerleri kazandığı en önemli eğitim kurumu olma niteliğini korumaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, ailede din eğitimi ve değer aktarımını Kur'an ve Sünnet perspektifinden ele almak ve dijital çağın ortaya çıkardığı sorunlar karşısında bu iki temel kaynağın sunduğu ilke ve yaklaşımları incelemektir. Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı esas alınmış ve doküman incelemesi yöntemine başvurulmuştur. Bu kapsamda ilgili Kur'an âyetleri, hadisler, tefsirler ve konuya ilişkin akademik çalışmalar incelenmiştir. Çalışmada öncelikle Kur'an'da aile kurumuna ilişkin temel esaslar genel bir çerçevede ele alınmış; ardından aile içi iletişim, anne-baba ve çocuk ilişkileri, eğitsel rehberlik ile çocuk eğitiminde örnek olma gibi hususlar ilgili âyetler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Daha sonra Hz. Peygamber'in eşleri, çocukları ve torunlarıyla kurduğu ilişkiler incelenerek ailede din eğitimi ve değer aktarımına yönelik sünnet merkezli yaklaşımlar ortaya konulmuştur. Araştırma sonucunda Kur'an ve Sünnet'in, dinî ve ahlâkî değerlerin aktarılmasında aileyi temel bir eğitim ortamı olarak konumlandığı; aile içi iletişimde sevgi, saygı ve merhametin, çocuk eğitiminde ise rehberlik ve örnek olmanın temel ilkeler arasında yer aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca dijital ekran bağımlılığının aile bireyleri arasındaki iletişimi ve değer aktarımını olumsuz etkileyebildiği; buna karşılık Kur'an ve Sünnet'in ortaya koyduğu ilkelerin, dijital çağın oluşturduğu riskler karşısında ailede din eğitimi ve değer aktarımını destekleyen temel bir referans çerçevesi sunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Değer Aktarımı, Aile, Dijitalleşme, Kur'an, Sünnet.

Structured Abstract:

Today, the rapid spread of digital technologies has significantly impacted the process of religious education within the family and the transmission of religious and moral values to future generations, just as it has in many other areas. Although digital tools offer significant opportunities in terms of communication and access to information, their unconscious and uncontrolled use leads to a weakening of face-to-face communication within the family, a limitation of parents' educational guidance roles, and disruptions in the healthy transmission of religious and moral values within the family. Although interest in the effects of digitalization on family structure is growing, research in this area appears to be concentrated primarily in the disciplines of sociology, educational sciences, and psychology. In contrast, it is evident that research addressing religious education and the transmission of values within the family through a holistic approach centered on the Qur'an and Sunnah remains limited. This situation necessitates a re-examination of the subject from the perspectives of religious education and Islamic thought.

In this context, in Islamic thought, the family is regarded as the most fundamental institution where the foundations of an individual's religious and moral development are laid, and where values are upheld and passed on to future generations. For this reason, in light of the new opportunities and challenges presented by the digital age, it is important to reassess the fundamental principles regarding religious education and the transmission of values within the family. Accordingly, the aim of this study is to identify the fundamental principles established by the Qur'an and Sunnah regarding religious education and the transmission of values within the family, to evaluate these principles in the context of the challenges posed by the digital age, and to outline the normative framework they provide for strengthening family communication, preserving religious identity, and transmitting moral values to future generations.

The study primarily employed document analysis, one of the qualitative research methods. A key factor in choosing this method was its ability to facilitate the examination of Quran- and Sunnah-centered data regarding religious education and the transmission of values within the family, and to evaluate these in the context of the challenges posed by the digital age. The primary data sources for the study consist of Quranic verses, hadith sources, and academic studies on the subject. Within the framework of the digital age's effects on family structure, the study specifically examined the weakening of intra-family communication, screen addiction, the decline in parent-child interaction, and the problems arising in the transmission of values. In this context, the relevant verses and hadiths addressing these problems were examined using a thematic approach; the scriptural texts concerning family, communication, education, responsibility, setting a good example, and the transmission of values were systematically analyzed. A comprehensive evaluation was conducted by drawing on classical exegetical sources and contemporary Qur'anic studies in the interpretation of the verses. The data obtained were analyzed using descriptive methods; first, the fundamental principles established by the Qur'an and Sunnah regarding religious education and the transmission of values within the family were identified, and then these principles were reevaluated in the context of the digital age's impact on family structure, intra-family communication, and the transmission of values. In this way, classical Islamic sources were examined in conjunction with contemporary issues, and the applicability of the principles set forth by the Qur'an and Sunnah under today's conditions was assessed.

The research findings reveal that the Qur'an and Sunnah position the family as a fundamental institution in religious education and the transmission of values. As a result of the analyses conducted, it was determined that the findings revolve around four main themes: parental responsibility, serving as a role model, intra-family communication, and the transmission of moral values. The verses and hadiths examined indicate that parents bear primary responsibility for children's religious education and the acquisition of values; they also show that the mere transfer of knowledge is not considered sufficient in this process, and that principles such as setting a good example, love, effective communication, and continuous guidance are also adopted as fundamental principles. Another finding of the study is that prolonged screen time and digital addiction weaken intra-family communication, negatively impact parents' guidance role, and consequently hinder the transmission of religious and moral values to future generations. In contrast, the study reveals that the family-centered approach to education, parental guidance, and the principle of modeling—as outlined in the Qur'an and Sunnah—provide an important religious and moral framework for addressing these issues. The findings indicate that Islamic sources not only offer theoretical principles to address the problems digitalization poses to the family structure but also propose a functional model of religious education and value transmission that can be adapted to today's family structure.

This study makes a significant contribution to the existing literature by addressing religious education and the transmission of values within the family in the digital age through a systematic and holistic approach centered on the Qur'an and Sunnah. The research distinguishes itself from previous studies by evaluating the effects of digitalization on the family from the perspective of the Qur'an and Sunnah and by comprehensively analyzing how this process impacts religious education and the transmission of values. In this regard, the study reevaluates family-centered religious education and the transmission of values in the digital age through a holistic approach grounded in the Qur'an and Sunnah, thereby contributing to the literature at the theoretical and conceptual levels.

Keywords: Religious Education, Values Transmission, Family, Digitalization, Quran, Sunnah.

ملخص منظم:

اليوم، أثر الانتشار السريع للتكنولوجيا الرقمية بشكل كبير على عملية التربية الدينية داخل الأسرة ونقل القيم الدينية والأخلاقية إلى الأجيال القادمة، تمامًا كما أثر في العديد من المجالات الأخرى. ورغم أن الأدوات الرقمية توفر فرصًا كبيرة في مجال التواصل والوصول إلى المعلومات، فإن استخدامها دون وعي ودون ضوابط يؤدي إلى إضعاف التواصل المباشر داخل الأسرة، وتقيد دور الوالدين التربوي، وإعاقة النقل السليم للقيم الدينية والأخلاقية داخل الأسرة. وعلى الرغم من تزايد الاهتمام بتأثيرات الرقمنة على بنية الأسرة، يبدو أن الأبحاث في هذا المجال تتركز بشكل أساسي في تخصصات علم الاجتماع وعلوم التربية وعلم النفس. في المقابل، من الواضح أن الأبحاث التي تتناول التربية الدينية ونقل القيم داخل الأسرة من خلال نهج شامل يركز على القرآن والسنة لا تزال محدودة. ويستلزم هذا الوضع إعادة النظر في الموضوع من منظور التربية الدينية والفكر الإسلامي.

وفي هذا السياق، يُنظر إلى الأسرة في الفكر الإسلامي على أنها المؤسسة الأساسية التي تُرسى فيها أسس النمو الديني والأخلاقي للفرد، وحيث تُحافظ على القيم وتُنقل إلى الأجيال القادمة. ولهذا السبب، وفي ضوء الفرص والتحديات الجديدة التي يطرحها العصر الرقمي، من المهم إعادة تقييم المبادئ الأساسية المتعلقة بالتربية الدينية ونقل القيم داخل الأسرة. وبناءً على ذلك، تهدف هذه الدراسة إلى تحديد المبادئ الأساسية التي أرساها القرآن والسنة فيما يتعلق بالتربية الدينية ونقل القيم داخل الأسرة، وتقييم هذه المبادئ في سياق التحديات التي يفرضها العصر الرقمي، وتحديد الإطار المعياري الذي توفره لتعزيز التواصل الأسري، والحفاظ على الهوية الدينية، ونقل القيم الأخلاقية إلى الأجيال القادمة.

اعتمدت الدراسة في المقام الأول على تحليل الوثائق، وهي إحدى مناهج البحث النوعي. وكان أحد العوامل الرئيسية في اختيار هذه المنهجية هو قدرتها على تسهيل دراسة البيانات المستمدة من القرآن والسنة فيما يتعلق بالتربية الدينية ونقل القيم داخل الأسرة، وتقييمها في سياق التحديات التي يفرضها العصر الرقمي. وتتألف المصادر الأولية للبيانات في هذه الدراسة من آيات قرآنية، ومصادر الحديث، والدراسات الأكاديمية حول هذا الموضوع. وفي إطار تأثيرات العصر الرقمي على بنية الأسرة، تناولت الدراسة على وجه التحديد ضعف التواصل داخل الأسرة، وإدماج الشاشات، وتراجع التفاعل بين الوالدين والأبناء، والمشكلات الناشئة في نقل القيم. وفي هذا السياق، تم فحص الآيات والأحاديث ذات الصلة التي تتناول هذه المشكلات باستخدام نهج موضوعي؛ حيث تم تحليل النصوص الدينية المتعلقة بالأسرة، والتواصل، والتربية والمسؤولية، وتقديم الفتوى الحسنة، ونقل القيم بشكل منهجي. وأجري تقييم شامل بالاعتماد على المصادر التفسيرية الكلاسيكية والدراسات القرآنية المعاصرة في تفسير الآيات. وتم تحليل البيانات التي تم الحصول عليها باستخدام الأساليب الوصفية؛ حيث تم أولاً تحديد المبادئ الأساسية التي أرساها القرآن والسنة فيما يتعلق بالتربية الدينية ونقل القيم داخل الأسرة، ثم أعيد تقييم هذه المبادئ في سياق تأثير العصر الرقمي على بنية الأسرة، والتواصل داخل الأسرة، ونقل القيم. وبهذه الطريقة، تم فحص المصادر الإسلامية الكلاسيكية بالاقتران مع القضايا المعاصرة، وتقييم مدى قابلية تطبيق المبادئ التي حددها القرآن والسنة في ظل الظروف الحالية.

وتكشف نتائج البحث أن القرآن والسنة يضعان الأسرة كمؤسسة أساسية في التربية الدينية ونقل القيم. ونتيجة للتحليلات التي أجريت تبين أن النتائج تدور حول أربعة محاور رئيسية هي: مسؤولية الوالدين، والقوة الحسنة، والتواصل داخل الأسرة، ونقل القيم الأخلاقية. وتشير الآيات والأحاديث التي تم فحصها إلى أن الوالدين يتحملان المسؤولية الأساسية عن التربية الدينية للأطفال واكتسابهم للقيم؛ كما تظهر أن مجرد نقل المعرفة لا يُعتبر كافيًا في هذه العملية، وأن مبادئ مثل تقديم القدوة الحسنة، والحب، والتواصل الفعال، والتوجيه المستمر تُعتبر أيضًا مبادئ أساسية. ومن النتائج الأخرى للدراسة أن قضاء وقت طويل أمام الشاشات والإدمان الرقمي يضعفان التواصل داخل الأسرة، ويؤثران سلبًا على دور الوالدين التوجيهي، وبالتالي يعيقان نقل القيم الدينية والأخلاقية إلى الأجيال القادمة. وفي المقابل، تكشف الدراسة أن النهج المتمحور حول الأسرة في التربية، والتوجيه الأبوي، ومبدأ تقديم القدوة — كما هو موضح في القرآن والسنة — يوفر إطارًا دينيًا وأخلاقيًا مهمًا لمعالجة هذه القضايا. تشير النتائج إلى أن المصادر الإسلامية لا تقتصر على تقديم مبادئ نظرية لمعالجة المشكلات التي تطرحها الرقمنة على بنية الأسرة فحسب، بل تقترح أيضًا نموذجًا عمليًا للتربية الدينية ونقل القيم يمكن تكييفه مع بنية الأسرة المعاصرة.

تقدم هذه الدراسة مساهمة مهمة في الأدبيات الحالية من خلال تناولها للتربية الدينية ونقل القيم داخل الأسرة في العصر الرقمي عبر نهج منهجي وشامل يركز على القرآن والسنة. وتتميز هذه الدراسة عن الدراسات السابقة بتقييمها لتأثيرات الرقمنة على الأسرة من منظور القرآن والسنة، وتحليلها الشامل لكيفية تأثير هذه العملية على التربية الدينية ونقل القيم. وفي هذا الصدد، تعيد الدراسة تقييم التربية الدينية المتمحورة حول الأسرة ونقل القيم في العصر الرقمي من خلال نهج شامل يستند إلى القرآن والسنة، مما يساهم في الأدبيات على المستويين النظري والمفاهيمي.

الكلمات المفتاحية: التربية الدينية، نقل القيم، الأسرة، الرقمنة، القرآن، السنة.

Résumé Structuré :

Aujourd'hui, l'essor rapide des technologies numériques a eu un impact considérable sur le processus d'éducation religieuse au sein de la famille et sur la transmission des valeurs religieuses et morales aux générations futures, tout comme dans de nombreux autres domaines. Bien que les outils numériques offrent des possibilités considérables en matière de communication et d'accès à l'information, leur utilisation inconsciente et incontrôlée entraîne un affaiblissement de la communication en face à face au sein de la famille, une limitation du rôle éducatif des parents et des perturbations dans la transmission saine des valeurs religieuses et morales au sein de la famille. Bien que l'intérêt pour les effets de la numérisation sur la structure familiale soit croissant, la recherche dans ce domaine semble se concentrer principalement dans les disciplines de la sociologie, des sciences de l'éducation et de la psychologie. En revanche, il est évident que les recherches portant sur l'éducation religieuse et la transmission des valeurs au sein de la famille, dans le cadre d'une approche holistique centrée sur le Coran et la Sunna, restent limitées. Cette situation nécessite un réexamen du sujet sous l'angle de l'éducation religieuse et de la pensée islamique.

Dans ce contexte, la pensée islamique considère la famille comme l'institution la plus fondamentale où se posent les fondements du développement religieux et moral de l'individu, et où les valeurs sont préservées et transmises aux générations futures. C'est pourquoi, à la lumière des nouvelles opportunités et des nouveaux défis posés par l'ère numérique, il est important de réévaluer les principes fondamentaux relatifs à l'éducation religieuse et à la transmission des valeurs au sein de la famille. En conséquence, l'objectif de cette étude est d'identifier les principes fondamentaux établis par le Coran et la Sunna concernant l'éducation religieuse et la transmission des valeurs au sein de la famille, d'évaluer ces principes à la lumière des défis posés par l'ère numérique, et de définir le cadre normatif qu'ils fournissent pour renforcer la communication familiale, préserver l'identité religieuse et transmettre des valeurs morales aux générations futures.

L'étude a principalement recouru à l'analyse documentaire, l'une des méthodes de recherche qualitative. Un facteur clé dans le choix de cette méthode a été sa capacité à faciliter l'examen de données centrées sur le Coran et la Sunna concernant l'éducation religieuse et la transmission des valeurs au sein de la famille, ainsi qu'à les évaluer dans le contexte des défis posés par l'ère numérique. Les principales sources de données de l'étude sont constituées de versets coraniques, de sources de hadiths et d'études universitaires sur le sujet. Dans le cadre des effets de l'ère numérique sur la structure familiale, l'étude a spécifiquement examiné l'affaiblissement de la communication au sein de la famille, la dépendance aux écrans, le déclin des interactions parents-enfants et les problèmes surgissant dans la transmission des valeurs. Dans ce contexte, les versets et hadiths pertinents abordant ces problèmes ont été examinés à l'aide d'une approche thématique ; les textes scripturaires concernant la famille, la communication, l'éducation, la responsabilité, le fait de donner le bon exemple et la transmission des valeurs ont été analysés de manière systématique. Une évaluation exhaustive a été menée en s'appuyant sur des sources exégétiques classiques et des études coraniques contemporaines pour l'interprétation des versets. Les données obtenues ont été analysées à l'aide de méthodes descriptives ; dans un premier temps, les principes fondamentaux établis par le Coran et la Sunna concernant l'éducation religieuse et la transmission des valeurs au sein de la famille ont été identifiés, puis ces principes ont été réévalués dans le contexte de l'impact de l'ère numérique sur la structure familiale, la communication au sein de la famille et la transmission des valeurs. De cette manière, les sources islamiques classiques ont été examinées à la lumière des enjeux contemporains, et l'applicabilité des principes énoncés par le Coran et la Sunna dans les conditions actuelles a été évaluée.

Les résultats de la recherche révèlent que le Coran et la Sunna considèrent la famille comme une institution fondamentale de l'éducation religieuse et de la transmission des valeurs. À l'issue des analyses menées, il a été établi que les conclusions s'articulent autour de quatre thèmes principaux : la responsabilité parentale, le rôle de modèle, la communication au sein de la famille et la transmission des valeurs morales. Les versets et hadiths examinés indiquent que les parents assument la responsabilité première de l'éducation religieuse des enfants et de l'acquisition de valeurs ; ils montrent également que le simple transfert de connaissances n'est pas considéré comme suffisant dans ce processus, et que des principes tels que donner le bon exemple, l'amour, une communication efficace et un accompagnement continu sont également adoptés comme principes fondamentaux. Une autre conclusion de l'étude est que le temps d'écran prolongé et la dépendance au numérique affaiblissent la communication au sein de la famille, ont un impact négatif sur le rôle d'accompagnement des parents et, par conséquent, entravent la transmission des valeurs religieuses et

morales aux générations futures. En revanche, l'étude révèle que l'approche éducative centrée sur la famille, l'accompagnement parental et le principe de l'exemple – tels qu'ils sont décrits dans le Coran et la Sunna – fournissent un cadre religieux et moral important pour aborder ces questions. Les résultats indiquent que les sources islamiques offrent non seulement des principes théoriques pour aborder les problèmes que la numérisation pose à la structure familiale, mais proposent également un modèle fonctionnel d'éducation religieuse et de transmission des valeurs pouvant être adapté à la structure familiale actuelle.

Cette étude apporte une contribution significative à la littérature existante en abordant l'éducation religieuse et la transmission des valeurs au sein de la famille à l'ère numérique à travers une approche systématique et holistique centrée sur le Coran et la Sunna. Cette recherche se distingue des études antérieures en évaluant les effets de la numérisation sur la famille du point de vue du Coran et de la Sunna, et en analysant de manière exhaustive l'impact de ce processus sur l'éducation religieuse et la transmission des valeurs. À cet égard, l'étude réévalue l'éducation religieuse centrée sur la famille et la transmission des valeurs à l'ère numérique à travers une approche holistique fondée sur le Coran et la Sunna, contribuant ainsi à la littérature sur les plans théorique et conceptuel.

Mots-clés: Éducation religieuse, Transmission des valeurs, Famille, Numérisation, Coran, Sunna.

Resumen Estructurado:

Hoy en día, la rápida expansión de las tecnologías digitales ha tenido un impacto significativo en el proceso de educación religiosa dentro de la familia y en la transmisión de valores religiosos y morales a las generaciones futuras, al igual que lo ha tenido en muchos otros ámbitos. Aunque las herramientas digitales ofrecen importantes oportunidades en términos de comunicación y acceso a la información, su uso inconsciente y descontrolado conduce a un debilitamiento de la comunicación cara a cara dentro de la familia, a una limitación de las funciones de orientación educativa de los padres y a alteraciones en la transmisión saludable de los valores religiosos y morales en el seno familiar. Aunque el interés por los efectos de la digitalización en la estructura familiar está creciendo, la investigación en este ámbito parece concentrarse principalmente en las disciplinas de la sociología, las ciencias de la educación y la psicología. Por el contrario, es evidente que la investigación que aborda la educación religiosa y la transmisión de valores en el seno de la familia mediante un enfoque holístico centrado en el Corán y la Sunna sigue siendo limitada. Esta situación exige un nuevo análisis del tema desde las perspectivas de la educación religiosa y el pensamiento islámico.

En este contexto, en el pensamiento islámico, la familia se considera la institución más fundamental en la que se sientan las bases del desarrollo religioso y moral del individuo, y donde se defienden los valores y se transmiten a las generaciones futuras. Por esta razón, a la luz de las nuevas oportunidades y retos que plantea la era digital, es importante reevaluar los principios fundamentales relativos a la educación religiosa y la transmisión de valores en el seno de la familia. En consecuencia, el objetivo de este estudio es identificar los principios fundamentales establecidos por el Corán y la Sunna en relación con la educación religiosa y la transmisión de valores en el seno de la familia, evaluar dichos principios en el contexto de los retos que plantea la era digital y esbozar el marco normativo que proporcionan para fortalecer la comunicación familiar, preservar la identidad religiosa y transmitir valores morales a las generaciones futuras.

El estudio se basó principalmente en el análisis documental, uno de los métodos de investigación cualitativa. Un factor clave a la hora de elegir este método fue su capacidad para facilitar el examen de datos centrados en el Corán y la Sunna en relación con la educación religiosa y la transmisión de valores en el seno de la familia, así como para evaluarlos en el contexto de los retos que plantea la era digital. Las principales fuentes de datos del estudio consisten en versículos coránicos, fuentes de hadices y estudios académicos sobre el tema. En el marco de los efectos de la era digital sobre la estructura familiar, el estudio examinó específicamente el debilitamiento de la comunicación intrafamiliar, la adicción a las pantallas, la disminución de la interacción entre padres e hijos y los problemas que surgen en la transmisión de valores. En este contexto, se examinaron los versículos y hadices pertinentes que abordan estos problemas mediante un enfoque temático; se analizaron sistemáticamente los textos sagrados relativos a la familia, la comunicación, la educación, la responsabilidad, el dar buen ejemplo y la transmisión de valores. Se llevó a cabo una evaluación exhaustiva basándose en fuentes exegéticas clásicas y en estudios coránicos contemporáneos para la interpretación de los versículos. Los datos obtenidos se analizaron mediante métodos descriptivos; en primer lugar, se identificaron los principios fundamentales establecidos por el Corán y la Sunna en relación con la educación religiosa y la

transmisión de valores dentro de la familia, y a continuación estos principios se reevaluaron en el contexto del impacto de la era digital en la estructura familiar, la comunicación intrafamiliar y la transmisión de valores. De este modo, se examinaron las fuentes islámicas clásicas en relación con las cuestiones contemporáneas y se evaluó la aplicabilidad de los principios establecidos por el Corán y la Sunna en las condiciones actuales.

Los resultados de la investigación revelan que el Corán y la Sunna sitúan a la familia como una institución fundamental en la educación religiosa y la transmisión de valores. Como resultado de los análisis realizados, se determinó que las conclusiones giran en torno a cuatro temas principales: la responsabilidad parental, el ejemplo personal, la comunicación intrafamiliar y la transmisión de valores morales. Los versículos y hadices examinados indican que los padres asumen la responsabilidad principal de la educación religiosa de los hijos y de la adquisición de valores; también muestran que la mera transferencia de conocimientos no se considera suficiente en este proceso, y que principios como dar buen ejemplo, el amor, la comunicación eficaz y la orientación continua se adoptan asimismo como principios fundamentales. Otra conclusión del estudio es que el tiempo prolongado frente a la pantalla y la adicción digital debilitan la comunicación intrafamiliar, afectan negativamente al papel orientador de los padres y, en consecuencia, dificultan la transmisión de valores religiosos y morales a las generaciones futuras. Por el contrario, el estudio revela que el enfoque educativo centrado en la familia, la orientación parental y el principio de dar ejemplo —tal y como se describen en el Corán y la Sunna— proporcionan un importante marco religioso y moral para abordar estas cuestiones. Los resultados indican que las fuentes islámicas no solo ofrecen principios teóricos para abordar los problemas que la digitalización plantea a la estructura familiar, sino que también proponen un modelo funcional de educación religiosa y transmisión de valores que puede adaptarse a la estructura familiar actual.

Este estudio supone una contribución significativa a la bibliografía existente al abordar la educación religiosa y la transmisión de valores dentro de la familia en la era digital mediante un enfoque sistemático y holístico centrado en el Corán y la Sunna. La investigación se distingue de estudios anteriores al evaluar los efectos de la digitalización en la familia desde la perspectiva del Corán y la Sunna, y al analizar de forma exhaustiva cómo este proceso repercute en la educación religiosa y la transmisión de valores. En este sentido, el estudio reevalúa la educación religiosa centrada en la familia y la transmisión de valores en la era digital mediante un enfoque holístico basado en el Corán y la Sunna, contribuyendo así a la bibliografía a nivel teórico y conceptual.

Palabras clave: Educación religiosa, Transmisión de valores, Familia, Digitalización, Corán, Sunna.

结构化摘要：

如今，数字技术的迅猛发展不仅对许多其他领域产生了重大影响，也显著影响了家庭中的宗教教育过程以及向后代传承宗教和道德价值观的方式。尽管数字工具在沟通和获取信息方面提供了重要机遇，但其无意识且不受控制的使用，导致家庭内部面对面交流的弱化、父母教育引导作用的受限，以及家庭内部宗教与道德价值观健康传承的受阻。虽然人们对数字化对家庭结构影响的关注度日益提高，但该领域的研究似乎主要集中在社会学、教育学和心理学等学科。相比之下，显然，以《古兰经》和圣训为中心、采用整体性方法探讨家庭内宗教教育与价值观传承的研究仍然有限。这种情况要求我们从宗教教育和伊斯兰思想的角度重新审视这一课题。

在此背景下，伊斯兰思想将家庭视为最根本的制度，个人的宗教与道德发展基础在此奠定，价值观在此得以维护并传承给后代。因此，鉴于数字时代带来的新机遇与新挑战，重新评估家庭内部宗教教育与价值观传承的基本原则至关重要。因此，本研究旨在梳理《古兰经》和圣训中关于家庭宗教教育及价值观传承的基本原则，在数字时代带来的挑战背景下对这些原则进行评估，并阐明这些原则为加强家庭沟通、维护宗教认同以及向后代传承道德价值观所提供的规范性框架。

本研究主要采用定性研究方法之一的文献分析法。选择该方法的关键因素在于，它能够促进对以《古兰经》和《圣训》为中心的、关于家庭内宗教教育和价值观传承的数据进行考察，并结合数字时代带来的挑战对这些原则进行评估。本研究的主要数据来源包括《古兰经》经文、圣训文献以及相关主题的学术研究。在数字时代对家庭结构影响的框架下，本研究特别考察了家庭内部沟通的弱化、屏幕成瘾、亲子互动的减少以及价值观传承中出现的问题。在此背景下，本研究采用主题分析法考察了涉及这些问题的相关经文和圣训；系统分析了关于家庭、沟通、教育、责任、以身作

则及价值观传承的经典文本。在对经文进行阐释时，本研究借鉴了古典经注文献和当代《古兰经》研究成果，进行了全面评估。所获得的数据采用描述性方法进行分析：首先，确定了《古兰经》和圣训关于家庭内宗教教育及价值观传承所确立的基本原则；随后，在数字时代对家庭结构、家庭内部沟通及价值观传承产生影响的背景下，对这些原则进行了重新评估。通过这种方式，将古典伊斯兰文献与当代议题相结合进行考察，并评估了《古兰经》和圣训所确立的原则在当今条件下的适用性。

研究结果表明，《古兰经》和《圣训》将家庭视为宗教教育和价值观传承的基础机构。经分析，研究结果围绕四个主要主题展开：父母的责任、树立榜样、家庭内部沟通以及道德价值观的传承。所考察的经文和圣训表明，父母对子女的宗教教育和价值观培养负有首要责任；这些经文和圣训还表明，在此过程中，单纯的知识传授被认为是不足的，树立良好榜样、关爱、有效沟通和持续引导等原则也被视为基本准则。该研究的另一项发现是，过长的屏幕使用时间和数字成瘾会削弱家庭内部沟通，对父母的引导作用产生负面影响，进而阻碍宗教与道德价值观向后代的传承。相比之下，研究表明，《古兰经》和圣训中阐述的以家庭为中心的教育方法、父母引导以及以身作则的原则，为解决这些问题提供了重要的宗教和道德框架。研究结果表明，伊斯兰经典不仅为应对数字化对家庭结构带来的挑战提供了理论原则，还提出了一种可适应当今家庭结构的宗教教育与价值观传承的实用模式。

本研究通过以《古兰经》和圣训为中心的系统性、整体性方法，探讨了数字时代家庭内的宗教教育与价值观传承问题，为现有文献做出了重要贡献。本研究与以往研究的区别在于，它从《古兰经》和《圣训》的角度评估了数字化对家庭的影响，并全面分析了这一过程如何影响宗教教育和价值观传承。就此而言，本研究通过基于《古兰经》和《圣训》的整体方法，重新评估了数字时代以家庭为中心的宗教教育和价值观传承，从而在理论和概念层面为相关文献做出了贡献。

关键词：宗教教育、价值观传承、家庭、数字化、《古兰经》、《圣行》。

Структурированное Резюме:

Сегодня стремительное распространение цифровых технологий оказало значительное влияние на процесс религиозного воспитания в семье и передачу религиозных и нравственных ценностей будущим поколениям, так же как и во многих других сферах. Хотя цифровые инструменты открывают значительные возможности в плане коммуникации и доступа к информации, их неосознанное и неконтролируемое использование приводит к ослаблению личного общения в семье, ограничению воспитательной роли родителей и сбоям в здоровой передаче религиозных и нравственных ценностей в семье. Несмотря на растущий интерес к влиянию цифровизации на структуру семьи, исследования в этой области, по-видимому, сосредоточены преимущественно в таких дисциплинах, как социология, педагогика и психология. В то же время очевидно, что исследования, посвящённые религиозному образованию и передаче ценностей в семье на основе целостного подхода, ориентированного на Коран и Сунну, по-прежнему носят ограниченный характер. Эта ситуация требует переосмысления данной темы с позиций религиозного образования и исламской мысли.

В этом контексте в исламской мысли семья рассматривается как наиболее фундаментальный институт, в котором закладываются основы религиозного и нравственного развития личности, а также где ценности поддерживаются и передаются будущим поколениям. По этой причине, в свете новых возможностей и вызовов, которые несет с собой цифровая эпоха, важно переоценить основополагающие принципы, касающиеся религиозного образования и передачи ценностей в семье. Соответственно, целью данного исследования является выявление основополагающих принципов, заложенных в Коране и Сунне в отношении религиозного образования и передачи ценностей в семье, оценка этих принципов в контексте вызовов, связанных с цифровой эпохой, а также определение нормативных рамок, которые они обеспечивают для укрепления семейного общения, сохранения религиозной идентичности и передачи нравственных ценностей будущим поколениям.

В исследовании в основном использовался анализ документов — один из качественных методов исследования. Ключевым фактором при выборе этого метода стала его способность облегчить

изучение данных, основанных на Коране и Сунне, касающихся религиозного воспитания и передачи ценностей в семье, а также оценить их в контексте вызовов, которые несет с собой цифровая эпоха. Основными источниками данных для исследования являются аяты Корана, сборники хадисов и научные работы по данной теме. В рамках изучения влияния цифровой эпохи на структуру семьи в исследовании особое внимание было уделено ослаблению внутрисемейного общения, экранной зависимости, сокращению взаимодействия между родителями и детьми, а также проблемам, возникающим при передаче ценностей. В этом контексте с использованием тематического подхода были рассмотрены соответствующие аяты и хадисы, касающиеся этих проблем; был проведен систематический анализ текстов священных писаний, посвященных семье, общению, образованию, ответственности, подаче хорошего примера и передаче ценностей. Была проведена всесторонняя оценка, опирающаяся на классические источники тафсира и современные исследования Корана при толковании аятов. Полученные данные были проанализированы с использованием описательных методов: сначала были выявлены основополагающие принципы, установленные Кораном и Сунной в отношении религиозного воспитания и передачи ценностей в семье, а затем эти принципы были переосмыслены в контексте влияния цифровой эпохи на структуру семьи, внутрисемейное общение и передачу ценностей. Таким образом, классические исламские источники были рассмотрены в сопоставлении с современными проблемами, и была оценена применимость принципов, изложенных в Коране и Сунне, в современных условиях.

Результаты исследования показывают, что Коран и Сунна определяют семью как основополагающий институт в сфере религиозного образования и передачи ценностей. По итогам проведенного анализа было установлено, что полученные выводы вращаются вокруг четырех основных тем: родительская ответственность, служение примером для подражания, внутрисемейное общение и передача нравственных ценностей. Изученные аяты и хадисы указывают на то, что родители несут основную ответственность за религиозное воспитание детей и привитие им ценностей; они также показывают, что простой передачи знаний в этом процессе считается недостаточной, а такие принципы, как подача хорошего примера, любовь, эффективное общение и постоянное наставничество, также принимаются в качестве основополагающих. Еще одним выводом исследования является то, что длительное время, проводимое перед экраном, и цифровая зависимость ослабляют внутрисемейное общение, негативно влияют на роль родителей как наставников и, как следствие, препятствуют передаче религиозных и нравственных ценностей будущим поколениям. В то же время исследование показывает, что ориентированный на семью подход к воспитанию, родительское руководство и принцип подачи личного примера — как это изложено в Коране и Сунне — обеспечивают важную религиозную и нравственную основу для решения этих проблем. Результаты указывают на то, что исламские источники не только предлагают теоретические принципы для решения проблем, которые цифровизация создаёт для семейной структуры, но и предлагают функциональную модель религиозного образования и передачи ценностей, которая может быть адаптирована к современной семейной структуре.

Данное исследование вносит значительный вклад в существующую литературу, рассматривая вопросы религиозного образования и передачи ценностей в семье в эпоху цифровых технологий с помощью систематического и целостного подхода, основанного на Коране и Сунне. Данное исследование отличается от предыдущих работ тем, что оценивает влияние цифровизации на семью с точки зрения Корана и Сунны и всесторонне анализирует, как этот процесс сказывается на религиозном образовании и передаче ценностей. В этом отношении исследование переосмысливает ориентированное на семью религиозное образование и передачу ценностей в эпоху цифровых технологий с помощью целостного подхода, основанного на Коране и Сунне, тем самым внося вклад в научную литературу на теоретическом и концептуальном уровнях.

Ключевые слова: религиозное образование, передача ценностей, семья, цифровизация, Коран, Сунна.

संरचित सारांश:

आज, डिजिटल प्रौद्योगिकियों के तीव्र प्रसार ने परिवार के भीतर धार्मिक शिक्षा की प्रक्रिया और भावी पीढ़ियों को धार्मिक और नैतिक मूल्यों के संचरण को महत्वपूर्ण रूप से प्रभावित किया है, ठीक वैसे ही जैसे इसने कई अन्य क्षेत्रों में किया है।

हालाँकि डिजिटल उपकरण संचार और जानकारी तक पहुँच के मामले में महत्वपूर्ण अवसर प्रदान करते हैं, लेकिन उनका अचेतन और अनियंत्रित उपयोग परिवार के भीतर आमने-सामने संचार को कमजोर करता है, माता-पिता की शैक्षिक मार्गदर्शन की भूमिकाओं को सीमित करता है, और परिवार के भीतर धार्मिक और नैतिक मूल्यों के स्वस्थ संचार में व्यवधान डालता है। हालाँकि पारिवारिक संरचना पर डिजिटलीकरण के प्रभावों में रुचि बढ़ रही है, इस क्षेत्र में अनुसंधान मुख्य रूप से समाजशास्त्र, शिक्षा विज्ञान और मनोविज्ञान जैसे विषयों में केंद्रित प्रतीत होता है। इसके विपरीत, यह स्पष्ट है कि कुरान और सुन्नत पर केंद्रित एक समग्र दृष्टिकोण के माध्यम से परिवार के भीतर धार्मिक शिक्षा और मूल्यों के संचरण को संबोधित करने वाला शोध सीमित है। यह स्थिति धार्मिक शिक्षा और इस्लामी विचार के दृष्टिकोण से विषय की पुनः जांच को आवश्यक बनाती है।

इस संदर्भ में, इस्लामी विचारधारा में, परिवार को सबसे मौलिक संस्था माना जाता है जहाँ एक व्यक्ति के धार्मिक और नैतिक विकास की नींव रखी जाती है, और जहाँ मूल्यों को बनाए रखा जाता है और आने वाली पीढ़ियों को सौंपा जाता है। इस कारण से, डिजिटल युग द्वारा प्रस्तुत नए अवसरों और चुनौतियों के आलोक में, परिवार के भीतर धार्मिक शिक्षा और मूल्यों के संचरण से संबंधित मौलिक सिद्धांतों का पुनर्मूल्यांकन करना महत्वपूर्ण है। तदनुसार, इस अध्ययन का उद्देश्य कुरान और सुन्नत द्वारा परिवार के भीतर धार्मिक शिक्षा और मूल्यों के संचरण के संबंध में स्थापित मौलिक सिद्धांतों की पहचान करना, डिजिटल युग द्वारा उत्पन्न चुनौतियों के संदर्भ में इन सिद्धांतों का मूल्यांकन करना, और पारिवारिक संचार को मजबूत करने, धार्मिक पहचान को संरक्षित करने, और भावी पीढ़ियों को नैतिक मूल्य संप्रेषित करने के लिए उनके द्वारा प्रदान किए गए मानदंडगत ढाँचे की रूपरेखा तैयार करना है।

इस अध्ययन में मुख्य रूप से दस्तावेज़ विश्लेषण का उपयोग किया गया, जो गुणात्मक अनुसंधान विधियों में से एक है। इस विधि को चुनने में एक प्रमुख कारक इसकी वह क्षमता थी कि यह परिवार के भीतर धार्मिक शिक्षा और मूल्यों के संचार के संबंध में कुरान और सुन्नत-केंद्रित डेटा की जांच को सुगम बनाती है, और डिजिटल युग द्वारा उत्पन्न चुनौतियों के संदर्भ में इनका मूल्यांकन करती है। इस अध्ययन के लिए प्राथमिक डेटा स्रोतों में कुरान की आयतें, हदीस के स्रोत और इस विषय पर अकादमिक अध्ययन शामिल हैं। पारिवारिक संरचना पर डिजिटल युग के प्रभावों के ढाँचे के भीतर, अध्ययन ने विशेष रूप से पारिवारिक संचार में कमजोरी, स्क्रीन की लत, माता-पिता-बच्चों के बीच बातचीत में गिरावट, और मूल्यों के संचरण में उत्पन्न होने वाली समस्याओं की जांच की। इस संदर्भ में, इन समस्याओं को संबोधित करने वाली प्रासंगिक आयत और हदीसों की जांच एक विषयगत दृष्टिकोण का उपयोग करके की गई; परिवार, संचार, शिक्षा, जिम्मेदारी, एक अच्छा उदाहरण स्थापित करने और मूल्यों के संचरण से संबंधित धार्मिक ग्रंथों के ग्रंथों का व्यवस्थित रूप से विश्लेषण किया गया। आयतों की व्याख्या में शास्त्रीय तफ़सीरी स्रोतों और समकालीन कुरआनी अध्ययनों का सहारा लेकर एक व्यापक मूल्यांकन किया गया। प्राप्त आंकड़ों का वर्णनात्मक तरीकों से विश्लेषण किया गया; पहले, कुरआन और सुन्नत द्वारा धार्मिक शिक्षा और परिवार के भीतर मूल्यों के संचार के संबंध में स्थापित मौलिक सिद्धांतों की पहचान की गई, और फिर इन सिद्धांतों का परिवार की संरचना, पारिवारिक संचार, और मूल्यों के संचार पर डिजिटल युग के प्रभाव के संदर्भ में पुनर्मूल्यांकन किया गया। इस प्रकार, समकालीन मुद्दों के साथ शास्त्रीय इस्लामी स्रोतों की जांच की गई, और आज की परिस्थितियों में कुरान और सुन्नत द्वारा निर्धारित सिद्धांतों की प्रयोज्यता का आकलन किया गया।

शोध के निष्कर्ष बताते हैं कि कुरान और सुन्नत परिवार को धार्मिक शिक्षा और मूल्यों के संचार में एक मौलिक संस्थान के रूप में स्थापित करते हैं। किए गए विश्लेषणों के परिणामस्वरूप, यह निर्धारित किया गया कि निष्कर्ष चार मुख्य विषयों के इर्द-गिर्द घूमते हैं: अभिभावकीय जिम्मेदारी, एक आदर्श के रूप में सेवा करना, पारिवारिक संचार, और नैतिक मूल्यों का संचार।

परीक्षित आयतों और हदीसों से पता चलता है कि बच्चों की धार्मिक शिक्षा और मूल्यों के अधिग्रहण की प्राथमिक जिम्मेदारी माता-पिता की होती है; वे यह भी दर्शाती हैं कि इस प्रक्रिया में केवल ज्ञान का हस्तांतरण पर्याप्त नहीं माना जाता है, और अच्छे उदाहरण स्थापित करना, प्रेम, प्रभावी संचार और निरंतर मार्गदर्शन जैसे सिद्धांतों को भी मौलिक सिद्धांतों के रूप में अपनाया जाता है। अध्ययन का एक और निष्कर्ष यह है कि लंबे समय तक स्क्रीन पर बिताया गया समय और डिजिटल लत पारिवारिक संचार को कमजोर करती है, माता-पिता की मार्गदर्शन की भूमिका पर नकारात्मक प्रभाव डालती है, और परिणामस्वरूप भविष्य की पीढ़ियों तक धार्मिक और नैतिक मूल्यों के संचार में बाधा डालती है। इसके विपरीत,

अध्ययन से पता चलता है कि शिक्षा के लिए परिवार-केंद्रित दृष्टिकोण, माता-पिता का मार्गदर्शन, और आदर्श प्रस्तुत करने का सिद्धांत—जैसा कि कुरान और सुन्नत में बताया गया है—इन मुद्दों को संबोधित करने के लिए एक महत्वपूर्ण धार्मिक और नैतिक ढांचा प्रदान करते हैं।

निष्कर्ष बताते हैं कि इस्लामी स्रोत न केवल परिवार की संरचना के लिए डिजिटलीकरण द्वारा उत्पन्न समस्याओं को दूर करने के लिए सैद्धांतिक सिद्धांत प्रदान करते हैं, बल्कि धार्मिक शिक्षा और मूल्यों के संचरण का एक कार्यात्मक मॉडल भी प्रस्तावित करते हैं जिसे आज की पारिवारिक संरचना के अनुकूल बनाया जा सकता है।

यह अध्ययन कुरान और सुन्नत पर केंद्रित एक व्यवस्थित और समग्र दृष्टिकोण के माध्यम से डिजिटल युग में परिवार के भीतर धार्मिक शिक्षा और मूल्यों के संचरण को संबोधित करके मौजूदा साहित्य में एक महत्वपूर्ण योगदान देता है।

यह शोध कुरान और सुन्नत के दृष्टिकोण से परिवार पर डिजिटलीकरण के प्रभावों का मूल्यांकन करके और इस प्रक्रिया के धार्मिक शिक्षा और मूल्यों के संचरण को प्रभावित करने के तरीके का व्यापक विश्लेषण करके पिछले अध्ययनों से खुद को अलग करता है। इस संबंध में, यह अध्ययन कुरान और सुन्नत पर आधारित एक समग्र दृष्टिकोण के माध्यम से डिजिटल युग में परिवार-केंद्रित धार्मिक शिक्षा और मूल्यों के संचरण का पुनर्मूल्यांकन करता है, जिससे सैद्धांतिक और वैचारिक स्तरों पर विद्यमान साहित्य में योगदान होता है।

कीवर्ड: धार्मिक शिक्षा, मूल्यों का संचरण, परिवार, डिजिटलीकरण, कुरान, सुन्नाह।

Yapılandırılmış Özet:

Günümüzde dijital teknolojilerin hızla yaygınlaşması, birçok alanda olduğu gibi ailede din eğitimi sürecini ve dinî-ahlakî değerlerin sonraki nesillere aktarımını da önemli ölçüde etkilemiştir. Dijital araçlar, iletişim ve bilgiye erişim bakımından önemli fırsatlar sunmasına rağmen, bilinçsiz ve kontrolsüz kullanımları aile içi yüz yüze iletişimin zayıflamasına, ebeveynlerin eğitsel rehberlik rollerinin sınırlanmasına ve dinî-ahlakî değerlerin aile içerisinde sağlıklı biçimde aktarılmasının aksamasına yol açmaktadır. Dijitalleşmenin aile yapısı üzerindeki etkilerine yönelik ilginin giderek artmasına rağmen, bu alandaki çalışmaların daha çok sosyoloji, eğitim bilimleri ve psikoloji disiplinlerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Buna karşılık, ailede din eğitimi ve değer aktarımını Kur'an ve Sünnet merkezli bütüncül bir yaklaşımla ele alan araştırmaların sınırlı kaldığı anlaşılmaktadır. Bu durum, söz konusu konunun din eğitimi ve İslam düşüncesi perspektifinden yeniden ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

Bu bağlamda İslam düşüncesinde aile, bireyin dinî ve ahlakî gelişiminin temellerinin atıldığı, değerlerin yaşatıldığı ve sonraki nesillere aktarıldığı en temel kurum olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle dijital çağın ortaya çıkardığı yeni imkân ve sorunlar karşısında, ailede din eğitimi ve değer aktarımına ilişkin temel ilkelerin yeniden değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, ailede din eğitimi ve değer aktarımı konusunda Kur'an ve Sünnet'in ortaya koyduğu temel ilkeleri tespit etmek, bu ilkeleri dijital çağın neden olduğu sorunlar bağlamında değerlendirmek ve aile içi iletişimin güçlendirilmesi, dinî kimliğin korunması ile ahlakî değerlerin sonraki nesillere aktarılmasına yönelik sunduğu normatif çerçeveyi ortaya koymaktır.

Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi esas alınmıştır. Bu yöntemin tercih edilmesinde, ailede din eğitimi ve değer aktarımına ilişkin Kur'an ve Sünnet merkezli verilerin incelenmesine ve bunların dijital çağın ortaya çıkardığı sorunlar bağlamında değerlendirilmesine imkân sağlaması etkili olmuştur. Araştırmanın temel veri kaynaklarını Kur'an âyetleri, hadis kaynakları ve konuya ilişkin akademik çalışmalar oluşturmaktadır. Çalışmada, dijital çağın aile yapısı üzerindeki etkileri çerçevesinde özellikle aile içi iletişimin zayıflaması, ekran bağımlılığı, ebeveyn-çocuk etkileşiminin azalması ve değer aktarımında ortaya çıkan sorunlar inceleme konusu yapılmıştır. Bu kapsamda söz konusu problemlere ilişkin âyet ve hadisler tematik bir yaklaşımla ele alınmış; aile, iletişim, eğitim, sorumluluk, örneklik ve değer aktarımıyla ilgili naslar sistematik biçimde analiz edilmiştir. Âyetlerin yorumlanmasında klasik tefsir kaynaklarından ve çağdaş Kur'an araştırmalarından yararlanılarak kapsamlı bir değerlendirme yapılmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiş; öncelikle Kur'an ve Sünnet'in ailede din eğitimi ve değer aktarımına ilişkin ortaya koyduğu temel ilkeler tespit edilmiş, ardından bu ilkeler dijital çağın aile yapısı, aile içi iletişim ve değer aktarımı üzerindeki etkileri çerçevesinde yeniden değerlendirilmiştir. Böylece klasik İslâmî kaynaklarla güncel

problemlerin birlikte ele alınması sağlanmış, Kur'an ve Sünnet'in ortaya koyduğu ilkelerin günümüz şartlarındaki uygulanabilirliği değerlendirilmiştir.

Araştırma bulguları, Kur'an ve Sünnet'in aileyi din eğitimi ve değer aktarımında temel bir kurum olarak konumlandığını ortaya koymaktadır. Yapılan analizler sonucunda, bulguların ebeveyn sorumluluğu, model olma, aile içi iletişim ve ahlakî değerlerin aktarımı olmak üzere dört temel tema etrafında şekillendiği tespit edilmiştir. İncelenen âyet ve hadisler, çocukların dinî eğitimi ve değer kazanımında birinci derecede sorumluluğun ebeveynlere ait olduğunu; bu süreçte yalnızca bilgi aktarımının yeterli görülmediğini, bunun yanında model olma, sevgi, etkili iletişim ve sürekli rehberlik gibi ilkelerin de temel esaslar olarak benimsendiğini göstermektedir. Araştırmanın bir diğer bulgusu ise uzun süreli ekran kullanımının ve dijital bağımlılığın aile içi iletişimi zayıflatmış, ebeveynlerin rehberlik işlevini olumsuz etkilediği ve buna bağlı olarak dinî ve ahlakî değerlerin sonraki nesillere aktarımını güçleştirdiğidir. Buna karşılık çalışma, Kur'an ve Sünnet'te yer alan aile merkezli eğitim anlayışı, ebeveyn rehberliği ve model olma ilkelerinin söz konusu sorunların çözümünde önemli bir dinî ve ahlakî çerçeve sunduğunu ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular, İslamî kaynakların dijitalleşmenin aile yapısı üzerinde ortaya çıkardığı problemlere yalnızca teorik ilkeler sunmakla kalmadığını, aynı zamanda günümüz aile yapısına uyarlanabilecek işlevsel bir din eğitimi ve değer aktarımı modeli de önerdiğini göstermektedir.

Bu çalışma, dijital çağda ailede din eğitimi ve değer aktarımını Kur'an ve Sünnet ekseninde sistematik ve bütüncül bir yaklaşımla ele alması bakımından mevcut literatüre önemli bir katkı sunmaktadır. Araştırma, dijitalleşmenin aile üzerindeki etkilerini Kur'an ve Sünnet perspektifinden değerlendirmesi ve bu sürecin din eğitimi ile değer aktarımına yansımalarını kapsamlı biçimde analiz etmesi yönüyle önceki çalışmalardan ayrılmaktadır. Bu yönüyle çalışma, dijital çağda aile merkezli din eğitimi ve değer aktarımını Kur'an ve Sünnet temelli bütüncül bir yaklaşımla yeniden değerlendirerek literatüre teorik ve kavramsal düzeyde katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Değer Aktarımı, Aile, Dijitalleşme, Kur'an, Sünnet.

www.turkishstudies.net/religion**Turkish Studies - Comparative Religious Studies**

eISSN: 2667-5544

Religious Education and the Transmission of Values in the Family in the Digital Age

Introduction

The term “family,” a word of Arabic origin, is derived from the root “a-v-l.” This root conveys meanings such as deviating from truth, oppressing, failing to measure accurately, and a task becoming difficult or complex (Ibn Manzur, 1993, pp. 11/481–482). Although its meaning and structure have varied over the course of history, the concept of family has persisted to the present day and has retained its status as a fundamental institution within the social structure (Oktik & Reşitoğlu, 2018, p. 5).

The family is a fundamental institution that enables children to properly understand the outside world and socialize. As members of a family, children primarily learn the rules and values of the society in which they live through their family. In this context, it can be stated that the family is an institution that teaches children social rules, values, and ways to communicate healthily with others; consequently, it plays a significant role in the transmission of spiritual values (Oktik & Reşitoğlu, pp. 5–6). The family is also of great importance in terms of meeting an individual’s material and spiritual needs, ensuring personality development, and shaping one’s character. Accordingly, an individual raised in a healthy family environment contributes to society in a harmonious manner as a model citizen in many respects. Conversely, individuals who do not receive basic education and values within the family may experience problems in their personality development and, over time, may become individuals who do not adapt to society. There is a high likelihood that such individuals will cause harm first to their own families and then to society (Nadjib & Nino, 1994, p. 75). Consequently, factors such as the roles of family members within the family unit, the education they receive, and how they spend their time have a decisive impact not only on the family structure but also on the individual’s relationships with their external environment and social life. In this regard, the family serves as a bridge between the individual’s inner world and social life (Özbay, 2017, p. 33). On the other hand, the family institution, like other social institutions, is influenced by technological developments. In this context, digital addiction—which is becoming increasingly widespread today—directly affects intra-family interaction and communication among family members. While digital tools facilitate communication and dialogue among family members living in distant regions, they can also lead to a decrease in face-to-face interaction and an increase in emotional and communicative distance among individuals sharing the same household (Yıldırım, 2022, p. 81).

In this context, it would be more appropriate to focus on the negative effects of digital addiction on family harmony, communication among family members, and family values. Today, rapid changes and developments in the economic and technological spheres directly affect children’s experiences (Jensen & McKee, 2003, p. 15). In particular, the integration of mass media into the family structure significantly affects family members and children in their developmental stages. Technological advancements—and especially the widespread use of the internet—have increased the appeal of digital screens, leading to an increase in the amount of time children spend in front of

screens (Fortunato, 2005, p. 1). The intensive use of digital devices, particularly by young children, negatively impacts children's social development (Elkin, 1995, pp. 66–67). This negative impact is not limited to children alone; it also affects other family members, and the opportunity for family members to spend quality time together has been significantly reduced. As a natural consequence, children's attention spans, social skills, and academic achievement are negatively affected. As the time spent in front of digital screens increases, children are becoming disconnected from the real world and turning to the virtual world; this situation leads to a decline in their ability to form friendships and makes it difficult for them to solve the problems they encounter. In this process, children lack basic social skills, struggle to empathize, and are unable to develop healthy communication (Durak & Durak, 2024, p. 91). Additionally, the physical health of children who spend long periods of time in front of screens is negatively affected. Health issues such as eye disorders, postural problems, sleep problems, and obesity resulting from a lack of physical activity are among these negative effects. For this reason, limiting the time spent in front of digital screens is of great importance. Otherwise, digital devices will take precedence over real human relationships and weaken social interaction (Demir, 2022, p. 43).

As a result of technological advancements, the increase in time spent in front of screens has reduced the amount of quality time spent among family members; this, in turn, has eroded the intimacy between individuals and led to emotional distancing. As a result, individuals have begun to experience feelings of loneliness and have developed a tendency to seek peace and happiness in the virtual world rather than in real life (Sarı & Karadeniz, 2019, p. 296). While digital technologies offer significant conveniences in many areas, they weaken family communication and lead to a weakening of emotional bonds between individuals. Consequently, deep and meaningful relationships are being replaced by more superficial, cold, and emotionally inadequate interactions; individuals struggle to find sufficient emotional support when they need it, and their sense of loneliness deepens further (Sarı & Karadeniz, 2019, pp. 296–297). In this context, the importance of activities that strengthen face-to-face communication and emotional sharing among family members is growing even more. Indeed, fathers playing with their children, engaging in sports, reading books, and participating in various social activities are considered key factors in strengthening family interactions and supporting family bonds (Tezel Şahin et al., 2017, pp. 336–337).

The importance of these factors, which strengthen family interactions, makes the effects of digitalization on the family institution more apparent. This situation demonstrates that digital transformation is reshaping not only individual behaviors but also family structure and intra-family relationships. Therefore, the issue is not limited to the effects of technological change on the individual; it is also closely linked to its consequences for the family institution's value system, communication patterns, and functions. The dizzying pace of development in digital communication technologies—and the resulting significant amount of time family members spend in front of screens—has directly affected and transformed both daily life and intra-family interaction and communication.

In this context, while the digital age has offered family members certain conveniences and opportunities, it has also brought with it moral and spiritual risks that threaten the family structure. This situation raises the question of how the family can be protected from digital and technological influences in today's world. In this context, the following fundamental questions take on particular importance: How can the Qur'an and the Sunnah—the two primary sources of Islam—play a role in protecting the family structure and the family's moral and spiritual values against the negative effects of the digital age? Do the principles regarding the family found in the Qur'an apply only to past societies, or do these principles retain their validity in today's digital age? How can the Sunnah of the Prophet Muhammad (peace be upon him) provide guidance in a world where family structure, privacy, and roles are increasingly eroding, and where face-to-face communication is being replaced by digital interaction? In this regard, the Holy Qur'an defines the institution of the family as one of

the fundamental elements of social order and builds the family upon the foundations of compassion, understanding, and love. The Qur'an highlights the sacred nature of this institution by presenting the family as a proof of Allah's existence and majesty (ar-Rum, 30:21). Similarly, the Prophet's attitude toward his own family, his love for them, the communication he established with his family members, and his compassionate and merciful approach should be carefully examined.

Consequently, the question of how the human- and family-centered, values-based approach found in the Qur'an and Sunnah can be made compatible with the individuals of the digital age is of great importance. In this context, it is important to examine, from the perspective of the Qur'an and Sunnah, the effects the digital age has on family members and the potential solutions Islam offers to these issues. Today, the accelerating pace of technological and social change has brought to the forefront the question of how religious values can be applied to contemporary problems. This situation has led to various debates regarding the role of religious sources and the ways they are interpreted in light of current conditions. However, there is no question of "updating" Islam or the Sunnah in response to the problems posed by the digital age. The aim here is to clarify how the principles and values set forth by the Qur'an and the Sunnah should be understood and applied under today's conditions. For the Qur'an is a universal book that speaks not only to a specific era but to all times, and it is unchangeable.

In this context, the purpose of this study is to evaluate the effects of the digital age on the processes of religious education and the transmission of values within the family from the perspective of the Qur'an and Sunnah, and to identify the fundamental principles necessary for the healthy continuation of these processes. The study first explains the fundamental principles regarding the concept of family based on verses from the Qur'an, and then reevaluates these principles in the context of the digital world's effects on family structure and intra-family communication. Although the Qur'an contains many verses regarding the family, spouses, and parent-child relationships, this research focuses specifically on the dimension of communication and interaction among family members. Furthermore, by drawing on modern-era research, an effort was made to establish coherence between classical sources and contemporary data. In addition, based on the Sunnah, the study addressed how relationships among family members should be conducted and discussed how the Prophet's exemplary conduct in intra-family communication serves as a model for Muslim families today.

The significance of this study lies in its examination, from the perspective of the Qur'an and Sunnah, of the effects of digital screen use—which has become one of the major issues of the modern age—on family members, as well as how this situation impacts the processes of religious education and the transmission of values within the family. In the digital age, digital screens—which have become central to life, particularly for children and young people—affect individuals socially, emotionally, and psychologically; they can also hinder communication among family members and the intergenerational transmission of shared values. In this context, the study is significant in that it offers guiding recommendations for strengthening intra-family communication and ensuring that religious education and the transmission of values can be sustained in a healthy manner, in accordance with the principles set forth by the Qur'an and Sunnah. It also aims to help family members develop a conscious and responsible attitude in the face of the challenges posed by the digital age. In this regard, the study has the potential to contribute both to the strengthening of intra-family relationships and to raising social awareness.

This study distinguishes itself from similar studies in that it examines communication among family members not only from a sociological perspective but also through the lens of the Qur'an and Sunnah. Indeed, studies examining the fundamental principles and values regarding the institution of the family as set forth in the Qur'an (Arslan, 2022), studies addressing family principles and values in Qur'anic narratives (Kanik, 2020), and studies examining the impact of women's education on the

transformation of gender roles within the family (Özçelik, 2025), make significant contributions to understanding the various aspects of the family phenomenon. In addition, there are studies that address the moral and legal responsibilities of mothers and fathers within the family (Kanik, 2025). However, it is evident that there is a limited number of studies that jointly address screen addiction, intra-family communication problems, and transformations in the transmission of values—all from the perspective of the Qur'an and Sunnah—as brought about by the digital age. In this regard, this study aims to contribute to the literature by evaluating the effects of the digital age on the family institution within the framework of spiritual principles and by offering recommendations for strengthening intra-family communication and the transmission of values.

1. The Qur'an's Principles Regarding the Family and Their Implications for the Digital Age

While the digital age offers many conveniences to individuals, it also presents social institutions—particularly the family and its members—with various moral and spiritual challenges. Certain content found on social media and the internet can weaken communication and the sense of connection among family members, while also negatively affecting an individual's spiritual well-being. In this context, the principles and values set forth in the Quran provide an important framework for protecting the institution of the family and ensuring its healthy continuation in the face of the challenges posed by the digital age. Therefore, it is important to examine the Quran's perspective on the family institution and the fundamental principles that govern relationships among family members.

1.1. The Concept of Family in the Quran

The family is one of the most important social institutions where an individual is born, receives their initial basic education, and learns fundamental values. Playing a central role in transmitting religious, moral, and cultural values to future generations, the family serves a decisive function both in the individual's personality development and in ensuring the continuity of society. For this reason, the Holy Qur'an attaches special importance to the institution of the family; it addresses in detail, in numerous verses, the principles and values that govern relationships among family members. Although there are many verses in the Holy Qur'an pertaining to family life, this study does not aim to examine all of them. Instead, it will focus on and evaluate certain verses that are particularly significant in the context of religious education, the transmission of values, and intra-family communication within the family.

In this context, the Holy Qur'an emphasizes that the family is the first institution and the foundation of social life (an-Nisâ, 4:1); the union of Prophet Adam and Prophet Eve constitutes the first example of a family in human history and is regarded as the origin of the institution of the family. The Qur'an indicates that the family is founded on values such as love, compassion, respect, and solidarity (ar-Rum, 30:21); this underscores the importance of maintaining communication and emotional bonds within the family. Indeed, as a fundamental structure encompassing all elements of social life, the family plays a critical role in the character development of individuals and in shaping the moral fabric of society (Kırca, 1991, pp. 71–72). However, alongside the opportunities offered by the digital age, the types of addiction it has given rise to and the effects of social media carry the risk of distancing the family from these fundamental values. For this reason, it is of great importance to recall and reassess the meaning and function the Qur'an ascribes to the family in the face of the digital threats emerging in the modern era. Indeed, the family is a fundamental institution that stands on the responsibilities undertaken by each of its members and ensures the continuity of social order. The fact that the continuity of society depends on the family can be considered one of the main reasons why the Qur'an places special emphasis on this institution. Furthermore, the Qur'an regards the religious and moral protection of family members as one of the fundamental responsibilities of parents; in this context, it also attaches special importance to the education and upbringing of children

(al-Razi, n.d., p. 21/559). Thus, the family emerges not only as an institution that contributes to the well-being and development of individuals, but also as an indispensable element in strengthening social solidarity and transmitting cultural values from one generation to the next.

The central role of the family in transmitting religious and moral values is emphasized in many verses of the Holy Qur'an. In particular, among the verses concerning the family, children, and spouses, expressions highlighting communication within the family stand out. Indeed, in one of these verses, the purpose of the family—established to provide compassion, love, and spiritual peace, far removed from the negativity and stress of daily life—is expressed as follows: “Among His signs is that He created for you mates from among yourselves, that you may find tranquility in them; and He has placed between you affection and mercy.” (Ar-Rum, 30:21). As understood from the verse, the creation of human beings as distinct genders is intended to ensure that this difference benefits one another both physically and psychologically (Yazır, 1992, p. 6/247). Furthermore, the mention of the union of two people and the affection between them indicates that the institution of the family is a sign of Allah's power that reflects His greatness (Ibn Kathir, 1990, p. 3/401). Therefore, as clearly stated in the verse, the family is built upon a foundation of peace and spiritual values. However, today, family members' excessive time spent in front of digital screens significantly reduces the time they should be spending with one another, thereby hindering the realization of the purpose emphasized in the divine message. For this reason, it is important in the digital age to preserve and strengthen the family as an effective educational environment for the transmission of religious and moral values. Overcoming this challenge depends on reinforcing the family concept rooted in love, affection, and harmony as emphasized in the Qur'an. Furthermore, it is important that digital technologies be used to support communication and interaction within the family, rather than becoming a factor that weakens family bonds. In this context, establishing healthy family relationships enables individuals to experience a sense of peace and security within the family environment, to share the problems they face with family members, and to receive the necessary spiritual support. Consequently, intra-family communication can be regarded as one of the fundamental elements supporting an individual's psychological and spiritual well-being (Mawdudi, 1996, p. 4/293).

In another verse, the reason for the existence and the fundamental purpose of the family institution are expressed as follows: “O mankind! We created you from a single man and a single woman. We have divided you into nations and tribes so that you may come to know one another.” (Al-Hujurat, 49:13). This statement clearly shows that the institution of the family is not merely a biological union, but also the most important foundation for getting to know one another, bonding, solidarity, and social integration. This emphasis in the verse demonstrates how central a role the establishment of healthy communication among family members, the transmission of religious and moral values, and the support of an individual's personality development play in ensuring both individual and social peace (Yazır, 1992, p. 7/212). Indeed, for both women and men to attain peace in this worldly life, it is largely made possible through the establishment of a family. Women and men, who possess different characteristics by nature, remain incomplete on their own; however, when they come together through the bond of marriage, they complement each other's needs and become one. This complementary function supports not only individual happiness but also the transmission of religious and moral values to future generations and the stability of society. Consequently, the family emerges as one of the most important institutional structures where individual shortcomings are addressed and the foundations of religious education, the transmission of values, and social harmony are laid (Ibn Kathir, 1990, p. 3/403). On the other hand, the purpose of the family cannot be limited solely to sexual pleasure or having children. For the family is a multifaceted structure that, beyond biological continuity, contributes to the intellectual, moral, and emotional development of individuals and enables the transmission of religious values and social norms to new generations. For this reason, the relationship between spouses is characterized by a

lasting bond of friendship and companionship based on mutual trust, love, sincerity, and respect (Mawdudi, 1996, p. 5/456).

One of the significant examples in the Holy Qur'an pointing to the transmission of religious values from one generation to the next within the family is the question Prophet Jacob posed to his children before his death: "What will you worship after me?" (Al-Baqarah, 2:133). Their response—"We will worship the One God, the God of you and your forefathers—Abraham, Ishmael, and Isaac"—demonstrates that the religious values embraced within the family were internalized by the children and passed on to subsequent generations. In the exegesis of this verse, it is stated that the fact that Jacob's sons specifically emphasized the path of faith embraced by their father and forefathers in their response serves as an indication that religious values are adopted within the family and passed on to subsequent generations (al-Razi, n.d., 3/499). Similarly, the verse in question is regarded as an example of conscious education and guidance aimed at preserving religious values within the family and passing them on to future generations (Yıldırım, 1989, 1/370–371). Furthermore, Prophet Jacob's request that his children openly express their faith is viewed as an important model of education and guidance in terms of parents monitoring their children's religious lives and consciously guiding them (Kutub, 1991, 1/181). In this regard, the verse demonstrates that the family is not merely an institution where biological and social needs are met, but also a fundamental educational environment where religious values are taught, embraced, and passed on to future generations. Indeed, the decline in family interaction in the digital age and the various challenges facing the process of value transmission make it even more important for parents to establish a conscious, attentive, and guidance-based relationship with their children. For this reason, the education- and guidance-centered approach observed in the family of Prophet Jacob serves as a noteworthy example for sustaining religious education and the transmission of values within the family today.

One of the examples in the Holy Qur'an that highlights the importance of religious education and the transmission of values within the family is the testament of Prophet Abraham to his children: "O my sons! Allah has chosen this religion for you. Therefore, die only as Muslims" (Al-Baqarah, 2:132). This verse highlights the importance placed on preserving religious values within the family and passing them on to future generations. The fact that this testament was made before his death, that it encompassed all his children, and that it was mentioned before any other advice indicates that the continuity of religious identity across generations is viewed as a primary responsibility for the family (al-Razi, n.d., pp. 3/486–487). At the same time, this will aims not only to transmit religious knowledge to the children but also to instill in them a commitment to the belief in the Oneness of God, a sense of servitude to God, and an embrace of their religious identity (Taberî, 1996, p. 1/348). Furthermore, the desire for the faith to be upheld by future generations and for children to be raised in accordance with these values is significant in terms of preserving religious identity within the family and ensuring the continuity of the legacy of faith (Kutub, 1991, pp. 1/179–180). Indeed, the expectation that children live according to Islam and remain steadfast in this faith demonstrates that one of the fundamental objectives of religious education within the family is to preserve religious identity and ensure the continuity of values (Nesefî, 2019, 2/134–137). In this regard, the verse positions the family not merely as an institution that ensures biological continuity, but also as a fundamental educational environment where the principles of faith, moral values, and religious identity are consciously transmitted to future generations.

In conclusion, the verses examined demonstrate that the family is not merely an institution where biological and social needs are met; it is also a fundamental educational environment that ensures the transmission of religious and moral values to future generations. The establishment of love, compassion, trust, and healthy communication among family members stands out as one of the most important pillars of religious education and the transmission of values. As seen in the examples of Prophet Abraham and Prophet Jacob, conscious educational and guidance activities carried out

within the family play a decisive role in both preserving religious identity and transmitting spiritual values to future generations. For this reason, despite the various challenges posed by today's digital age, the Quran's approach to the family—centered on education and the transmission of values—continues to retain its relevance and importance.

1.2. Religious Education and the Transmission of Values in the Family from a Qur'anic Perspective

1.2.1. The Foundations of Family Communication and the Transmission of Values

As the guiding book for Muslims, the Holy Quran sets forth important principles not only regarding matters of faith and worship but also in the regulation of family relationships. In this context, the importance of communication based on love, respect, and understanding among family members is emphasized; at the same time, attention is drawn to the fundamental principles that guide the transmission of religious and moral values within the family (Al-Isra, 17:23). Thus, it demonstrates how the foundations of a strong family structure and a healthy society should be established. Within this framework, the reflections in the Qur'an regarding communication between spouses, parent-child relationships, and the transmission of values within the family will be examined.

In this context, verses 23 and 24 of Surah Al-Isra' can be cited as examples of communication within the family and the transmission of values. These verses command that parents be treated with respect, that words and actions that might hurt them be avoided, and that they be treated with compassion. The prohibition of the expression "öf" in the verse encompasses not only a specific word but also any words or behaviors that might cause distress to one's mother and father. In this regard, the verses promote a model of communication based on courtesy, respect, compassion, and humility (al-Razi, n.d., pp. 14/451–454). Furthermore, the fact that the command to be kind to one's parents is mentioned immediately after the command to worship Allah demonstrates just how important their rights are. It is emphasized that parents—especially in their old age—should not be hurt even by words and should be addressed with kind words (Taberî, 1996, p. 5/272–273). Furthermore, by reminding people of the care, compassion, and mercy they received from their parents during childhood, the text encourages them to behave toward their parents with compassion and humility. The aim is to foster healthy communication within the family, the transmission of values, and the strengthening of intergenerational bonds (Kutub, 1991, p. 7/29–31).

One of the key aspects of family communication and the transmission of values is the relationship between spouses. Indeed, verse 19 of Surah An-Nisa sets forth important principles regarding healthy communication between spouses and the protection of their mutual rights. In the exegesis of this verse, it is emphasized that the oppression and injustices directed at women during the pre-Islamic era were prohibited, and that it is wrong to coerce spouses or treat them poorly for the purpose of gaining material benefit. Conversely, the verse encourages the establishment of a relationship between spouses based on kindness, justice, and kind words; it also states that occasional disagreements are not sufficient grounds to dissolve the family unit (al-Razi, n.d., pp. 7/439–442). Similarly, it is stated that inflicting hardship on spouses and restricting their rights is prohibited; conversely, they must be treated with kindness, and relationships must be maintained within a framework of wisdom, patience, and understanding. In this regard, the verse points to a concept of communication aimed at preserving mutual respect and moral values within the family (Taberî, 1996, pp. 3/713–724). In addition, it is noted that the approach criticizing the treatment of women as property during the pre-Islamic era redefined gender relations on the basis of human dignity and mutual responsibility. In this context, it is emphasized that spouses should be treated well and that family relationships should be maintained on the basis of respect, compassion, and understanding; it is stated that the aim is to foster healthy communication, mutual trust, and the preservation of moral values within the family (Kutub, 1991, pp. 2/389–390).

In spousal relationships, the protection of rights and responsibilities is just as important as mutual respect and harmony. The Qur'an stipulates that relationships between spouses must be conducted in accordance with the principles of rights, justice, and responsibility—not only while the family life continues but also during the divorce process. In this context, verse 228 of Surah al-Baqarah sets forth important principles aimed at safeguarding family law even after divorce. In the exegesis of this verse, it is stated that the relationship between spouses is based on mutual rights and responsibilities, and that the right of return granted to the husband should serve the purpose of reestablishing family unity (al-Razi, n.d., pp. 5/198–200). Furthermore, it is stated that the waiting period offers spouses an opportunity to reassess their relationship and preserve family unity; emphasis is placed on maintaining family life on the basis of justice, responsibility, and good faith (Kutub, 1991, pp. 1/391–393). Similarly, it is emphasized that just as men have rights over women, women also possess legitimate rights; it is stated that family relationships must be based on the principles of mutual harmony, shared responsibility, and non-harm (es-Sâbûnî, 2003, pp. 1/263–264). The verse also emphasizes that the rights and obligations arising from the marriage contract are reciprocal, drawing attention to the need for family life to be maintained within a framework of justice, balance, and a sense of responsibility (Yazır, 1992, pp. 2/105–107). In this respect, the verse provides a foundation for the cultivation and intergenerational transmission of values such as justice, fairness, responsibility, and mutual respect within the family, thereby constituting one of the fundamental bases of religious education and the transmission of values.

The role of spouses and children is also of great significance in the transmission of religious and moral values to future generations within the family. Indeed, certain Qur'anic verses emphasize the contribution of spouses to raising individuals who bring comfort to the eyes and peace to the heart, thereby highlighting their role in fostering harmony and happiness within the family (al-Furqân, 25:74). Likewise, the description of women as individuals devoted to their spouses, gentle in disposition (al-Şâffât, 37:48), and characterized by affection and gracious speech underscores the importance of communication between spouses (Yazır, 1992, p. 8/400). In this context, healthy family relationships contribute not only to the preservation of harmony and well-being but also to the transmission of religious and moral values to future generations. At the same time, some verses state that spouses and children may become a source of trial or even enmity for an individual (al-Taghâbun, 64:14), thereby emphasizing the need for family relationships to be maintained with awareness and responsibility. Accordingly, establishing healthy communication among family members and spending meaningful time together play a vital role in ensuring the effective implementation of religious education and the transmission of values.

The examined Qur'anic verses reveal that communication within the family should be grounded in love, respect, compassion, and mutual understanding, while also demonstrating that the family occupies a central position in the transmission of religious and moral values. Within this framework, the Qur'an grants women, as one of the fundamental pillars of the family institution, significant rights and establishes a model of marital relations based on mutual respect, compassion, and kind treatment. In particular, the mother's decisive role in the religious and moral development of children makes the family the primary setting for the transmission of values (Yümni, 2004, p. 241). Accordingly, family members are encouraged to treat one another with kindness, understanding, and a strong sense of responsibility, and special emphasis is placed on preserving moral values within family relationships (Esad, 2001, p. 350). The principles concerning family life set forth in the Qur'an are not confined to a particular historical period but possess a universal character (Derveze, 2000, vol. 6, p. 417). Indeed, values such as love, respect, compassion, justice, and responsibility continue to constitute the foundation of both family communication and religious education in the contemporary world, just as they have throughout history. In this respect, the Qur'an serves as a dynamic and enduring source that provides fundamental principles for religious education

and the transmission of values within the family, thereby maintaining its relevance across all times and contexts.

1.2.2. Parent–Child Communication and Educational Guidance

One of the central themes emphasized in the Qur'an is the relationship between parents and their children. The family assumes a fundamental role in the religious, moral, and social development of the child, while parents are presented as the first and most influential guides in this developmental process. In the contemporary world, however, the growing influence of factors outside the family on children's socialization and learning has made parent–child communication and educational guidance even more significant (Tezcan, 1981, p. 16). In this context, the Qur'an presents various examples that illuminate the role of parents in providing their children with religious and moral guidance.

One of the most notable examples of parent–child communication and educational guidance is Luqmān's advice to his son. The Qur'an states: *"And [remember] when Luqmān said to his son, while advising him, 'My dear son, do not associate anything with Allah, for associating partners with Him is indeed a great injustice'"* (Luqmān, 31:13). Luqmān's exhortation to his son is regarded as one of the manifestations of his wisdom (*hikmah*), indicating that human perfection is attained not only through one's own self-cultivation but also through contributing to the education and moral development of others. In this respect, Luqmān's guidance of his son points to the responsibility of parents to provide religious guidance in the upbringing of their children (al-Rāzī, n.d., vol. 18, pp. 154–155). Furthermore, it is emphasized that a father desires nothing but good for his child and consistently adopts a guiding and caring attitude toward him. Accordingly, Luqmān's counsel serves as an exemplary model of parents' approach to the religious and moral education of their children (Qutb, 1991, vol. 8, pp. 225–226).

On the other hand, it is noted that the address "yâ büneyye" in the verse is an expression that reflects love, compassion, and sincerity. Similarly, the verb "veaza" indicates that Prophet Luqman did not merely impart knowledge to his son but aimed to guide him toward what is right and virtuous (Yazır, 1992, p. 6/272). This underscores the importance of a language rooted in love and guidance in parent-child communication. Indeed, the instructive and explanatory style employed by Prophet Lokman serves as an effective example of educational guidance. Especially in the digital age, it is of great importance for parents to establish healthy communication with their children and guide them in order to impart religious and moral values (Kasapoğlu, 2008, p. 16).

Another example in the Quran that reflects parents' guidance of their children is the dialogue between Prophet Noah and his son. This story is noteworthy for highlighting parents' responsibility to guide their children toward what is right and the challenges they may face in the process. Indeed, the fact that Prophet Noah, at the height of the flood, called out to his son, "My son!" to invite him onto the ark and warned him not to stay with the disbelievers demonstrates that parents must continue to fulfill their duty to guide their children even under difficult circumstances (Hud, 11:42). Furthermore, the fact that Prophet Noah sought the salvation of his son and continued to urge him toward the right path until the very last moment underscores the importance of parents' responsibilities in their children's religious and moral development (al-Razi, n.d., pp. 13/27–32). Furthermore, Noah's use of a tone that expressed love and compassion when addressing his son demonstrates that communication in religious education and the transmission of values must be built on a love-based approach (Kutub, 1991, p. 6/78–79).

Bununla birlikte Hz. Nuh'un bütün çabalarına rağmen oğlunun bu çağrıya olumlu karşılık vermeme. However, the fact that Noah's son did not respond positively to this call despite all of Noah's efforts demonstrates that while parents are obligated to provide guidance, the outcome of the educational process may not always align with their will (Tabari, 1996, pp. 4/491–492). In this regard, Prophet Noah's address highlights the importance of parents adopting a communication style

rooted in love and compassion in their efforts to guide their children toward what is right (al-Sabuni, 2003, 3/91).

Another example of parent-child communication and educational guidance can be seen in the advice that Prophet Jacob gave to his son, Prophet Joseph. When Prophet Joseph told his father about the dream he had seen, Prophet Jacob addressed him as follows: “My son! Do not tell your brothers about your dream, lest they devise a plot against you. For Satan is man’s open enemy” (Yusuf, 12:5). This situation serves as a striking example of how parents should warn their children about the dangers they may face and guide them with protective counsel. Indeed, Prophet Jacob, realizing the significance of the dream Prophet Joseph had seen, anticipated that his brothers might be overcome by jealousy and therefore advised him not to share his dream with them (al-Razi, n.d., pp. 13/162–166). Similarly, it is noted that he feared his other sons might harm Prophet Joseph due to their jealousy and, for this reason, advised him to act cautiously (Tabari, 1996, pp. 5/7–8). In this regard, this advice highlights the importance of parents raising their children’s awareness of potential risks and providing guidance to protect them (Kutub, 1991, p. 6/232–233).

Another aspect of parent-child communication and educational guidance is keeping children informed about important matters and involving them in decision-making processes. In this context, the dialogue between Prophet Abraham and Prophet Ishmael provides a striking example. Indeed, some exegetes have noted that the purpose of Prophet Abraham’s consultation with his son was not so much to learn his opinion as it was to inform him of the events to come, to reveal the patience he would show in the face of Allah’s command, and to prepare him for this process. In this context, the aim was to inform Prophet Ishmael of the situation, strengthen him spiritually, and prepare him for patience (al-Razi, n.d., p. 18/624–628; al-Sabuni, 2003, p. 5/242). Furthermore, although this was a divine command, the fact that Prophet Abraham conveyed this command to his son not through coercion but through consultation and communication demonstrates that guidance within the family should be based on mutual trust and understanding. The deliberate inclusion of Prophet Ishmael for as long as the divine command required serves as an example of the transmission of religious and moral values—such as communication, consultation, and submission—within the family (Yazır, 1992, p. 6/442–443; Kutub, 1991, p. 8/508–510).

When the examples discussed are evaluated together, it becomes evident that parent-child communication and educational guidance in the Qur’an are built on the foundations of love, compassion, advice, protective guidance, and consultation. The examples of Prophet Luqman, Prophet Noah, Prophet Jacob, and Prophet Abraham highlight the responsibility parents bear for guiding their children’s religious and moral development. Indeed, healthy family communication helps family members understand one another better and plays an important role in shaping attitudes toward children (Çamdibi, 1999, p. 137). Furthermore, recent research shows that when parents use harsh and hurtful language toward their children, it negatively affects communication; conversely, communication based on understanding and trust contributes positively to children’s development (Tarhan, 2013, p. 122). In this regard, the examples of parent-child relationships found in the Quran offer important educational principles for families today as well.

1.2.3. Role Modeling and Serving as a Role Model in Child Education

Parents’ attitudes and behaviors play a crucial role in children’s religious and moral development. For this reason, in the educational process that takes place within the family, parents’ behaviors—in addition to their verbal advice—serve as a powerful source of learning and modeling for children. Indeed, the Quran contains various verses that point to the exemplary role and guidance of parents in the religious and moral education of family members; these verses emphasize the importance of setting a practical example in the transmission of values.

One of the verses highlighting the importance of setting an example and serving as a role model in children’s upbringing is the statement: “Enjoin prayer on your family, and be steadfast in

it yourself" (Tâhâ, 20:132). This verse emphasizes that the religious responsibilities commanded of family members must also be practiced by the parents; it highlights that education through behavior is more effective than verbal advice (al-Razi, n.d., pp. 19/82–83). In addition, it is noted that while guiding one's family toward worship, one must also demonstrate resolve in this matter, and the importance of consistency between words and actions during the educational process is emphasized (Tabari, 1996, p. 5/503). Furthermore, it is emphasized that the family environment must be transformed into an educational atmosphere where religious values are lived out; it is stated that the consistency of parents' religious practices will contribute to their children's religious development (Kutub, n.d., p. 7/248–249). Similarly, it is emphasized that family members should be encouraged to pray and that individuals must exercise patience in performing this act of worship with reverence (es-Sâbûnî, 2003, 4/58–59); this underscores the importance of parents setting an example by actively fulfilling their religious responsibilities in the upbringing of their children. Thus, the verse draws attention to the importance of parents serving as role models not only through their words but also through their actions in the religious and moral development of their children.

One of the verses that highlights the importance of setting an example and serving as a model is the command: "O you who believe! Why do you say what you do not do?" (As-Saff, 61:2). The verse criticizes the inconsistency between words and deeds and emphasizes that believers must actually carry out what they say (Râzî, n.d., p. 21/456–458). Similarly, it is emphasized that a person's words must be backed up by their actions, and it is stated that failing to let one's actions align with one's words is an attitude that is not well-received in the sight of Allah (Tabari, 1996, pp. 8/271–272). Furthermore, it is emphasized that one of the fundamental characteristics of a believer's character is the consistency between words and actions, and that a person must first apply the values they recommend to others in their own life (Kutub, 1991, p. 9/634–639). In this regard, the verse indicates that in raising children, parents should not merely offer guidance but should also serve as role models for their children by living out the values they advocate.

Indeed, in line with this principle, it is stated that it is religiously and morally inappropriate for a person to offer words of advice that are inconsistent with their own behavior (Köylü, 2003, p. 208). Modern educational research also reveals that when parents encourage their children to adopt behaviors they do not practice in their own lives, children often perceive this as a contradiction and a trust issue (Ay, 1994, pp. 165–166). Consequently, consistency between parents' words and actions in child-rearing can be viewed not only as an individual virtue but also as a fundamental educational method that ensures the effective transmission of religious and moral values.

Another verse that highlights the importance of setting a good example in children's education is the verse about Prophet Ishmael: "He enjoined prayer and zakat upon his family." (Maryam, 19:55). In the exegesis of this verse, it is noted that Prophet Ishmael was required to first teach his family their religious and moral responsibilities and to guide them in these matters; it is explained that enjoining acts of goodness and worship upon family members first is intended to ensure that they serve as role models for others (Razi, n.d., pp. 15/369–371). Furthermore, his portrayal as a man who kept his word—as exemplified by Prophet Ishmael—highlights the importance of setting an example in the teaching of moral values such as truthfulness and trustworthiness (es-Sâbûnî, 2003, p. 3/494). Similarly, his commanding his close relatives to perform prayer and pay zakat demonstrates that he served as a guide in fulfilling religious responsibilities within the family (Kutub, 1991, p. 7/172). In this regard, the example of Prophet Ishmael also underscores the importance of parents not only serving as guides but also setting an example through their own lives in the transmission of religious and moral values within the family.

Indeed, it is widely accepted—both in the Islamic educational tradition and in modern educational approaches—that setting an example plays a decisive role in the transmission of values. In this context, it is emphasized that in moral education, it is not enough for individuals merely to

recommend proper behavior; they must also put that behavior into practice in their own lives (Berkowitz, 2002, p. 81). Similarly, it is stated that sincerity is one of the fundamental prerequisites for influencing people by penetrating their emotional world (Köylü, 2003, p. 208). Therefore, the behaviors exhibited by parents in child-rearing can be regarded as an effective educational tool for transmitting religious and moral values.

Another of the most comprehensive examples of the principle of setting an example and serving as a model is the presentation of the Prophet as a role model for believers. Indeed, verse 21 of Surah Al-Ahzab states that the Prophet is the best example for believers. In this context, it is emphasized that believers must follow his example in their words, deeds, and all aspects of their conduct (Tabari, 1996, p. 6/485). In addition, it is emphasized that the Prophet is an ideal role model for those who believe in Allah and the Day of Judgment, and that his actions, as well as his words, serve as a guide. His patience, determination, self-sacrifice, and the relationships he established with others are regarded as a practical example for believers (Kutub, 1991, p. 8/299–301). In this regard, the verse points to the importance of setting an example through one's actions, in addition to verbal counsel, in religious education and the transmission of values. Indeed, research has shown that parents who set an example through their religious practices have a stronger influence on their children; conversely, parents who urge their children to follow practices they do not themselves observe fail to achieve the expected impact (Ay, 1994, pp. 165–166). This situation demonstrates that the exemplary behavior exhibited by parents in religious education and the transmission of values within the family is one of the effective educational methods.

The verses examined demonstrate that setting a good example and consistency between words and actions play a significant role in child-rearing. It is evident that parents are expected not only to convey religious and moral values verbally but also to make these values visible in their daily lives as an integral part of the educational process. In this regard, the examples found in the Qur'an highlight the importance of setting a practical example in religious education and the transmission of values within the family.

2. Religious Education and the Transmission of Values in the Family from the Perspective of the Sunnah

2.1. Communication Between Spouses and the Development of Family Values

The Prophet's practices regarding family life highlight the importance of communication, love, respect, and a sense of responsibility between spouses in religious education and the transmission of values within the family. The attitudes and behaviors he adopted in his family life not only contribute to the healthy maintenance of relationships among family members but also serve as an important guide in transmitting religious and moral values to future generations.

In this context, building relationships among family members on a foundation of love and respect plays a decisive role in ensuring harmony within the family, and this harmonious environment positively influences both children's personal development and their academic achievement. Conversely, children raised in a dysfunctional family environment tend to lag behind their peers in various areas. Indeed, recent studies show that families with poor communication among family members are unable to maintain their relationships in the long term, and that this situation often leads to divorce. This negative picture also has a detrimental effect on the willingness of young people of marriageable age to start a family (Aydın, 2015, p. 102). In this regard, it is essential to follow the example of the Prophet Muhammad (peace be upon him), who taught people the Book, wisdom, and what they did not know, in order to maintain healthy communication and love and respect within the family and to pass on religious and moral values to future generations (Al-Baqarah, 2:151). Consequently, in family communication, the example of the Prophet—who taught people in the most beautiful way, spoke to the hearts of his listeners, and applied the most appropriate methods—must be followed (Abu Gudde, 1998, p. 73).

One of the aspects that should be emulated in family communication is the nature of the relationships the Prophet established with his wives. His family life was shaped on the foundations of love, respect, compassion, justice, and a sense of mutual responsibility; it provided important examples of how issues arising within the family should be addressed through healthy communication and understanding. He put into practice within his family the teachings he received from Allah, and these practices were passed on to subsequent generations, particularly through Aisha (Aydın, 2015, p. 107). In this context, while the Prophet had many practices, the following points—which particularly concern communication among family members and the preservation of religious and moral values within the family—stand out: First, he emphasized the protection of women's rights and described them as a trust (Muslim, 1955, Hajj, 1218). It would not be realistic to view these rights as limited solely to material needs. Indeed, the Prophet draws attention to this matter in many hadiths. In this context, it is particularly noteworthy that in one hadith, he states that one of these rights is for a man to consult with his wife regarding household matters (Abu Dawud, 1988, Nikah, 2090). As a result, in a family with a counselor, spouses spend time together to resolve issues, engage in verbal discussions on the matter, and strengthen their solidarity and bond during this process. In this way, mutual understanding, consultation, and a sense of responsibility develop within the family; and the transmission of religious and moral values to family members takes place on a healthier foundation.

One of the finest examples of the Prophet's effective and balanced use of time in his daily life is that he spent one-third of the day with his wives (Zuhri, 2001, p. 1/425). This approach demonstrates the need to observe the principles of moderation and balance in all areas of life; it also highlights the importance of dedicating time to family members in terms of domestic harmony, communication, and the transmission of values. Indeed, the Prophet did not limit his time solely to worship or to meeting his personal needs; he also made time for his family members and did not neglect to maintain constant communication with them. This approach of his can be seen as a practical reflection of the Sunnah's principle of "care and sharing" in family life. This understanding laid the groundwork for strengthening emotional bonds among family members and ensuring the continuity of healthy communication. At the same time, it has helped family members get to know one another better, fostered a sense of mutual responsibility, and facilitated the transmission of religious and moral values through lived experience. This, in turn, helps preserve fundamental values such as love, respect, and solidarity within the family. Consequently, the Prophet's exemplary approach to time management serves as an important model for strengthening communication among family members and ensuring that religious education and the transmission of values within the family are carried out in a healthy manner.

During his tenure as both a religious and political leader, the Prophet Muhammad adopted a tolerant and gentle attitude toward his wives; he took great care to ensure that love and compassion prevailed in his relationships with them (Apak, 2010, p. 61). In this context, he communicated directly with his wives and, at times, joked with them to strengthen the bond between them (Bukhari, 1987, Adab, 81; Abu Dawud, 1988, Adab, 54). Furthermore, the fact that the Prophet never tolerated violence in family relationships constitutes an important aspect of his moral and social example (Zuhri, 2001, pp. 1/314–315); since violence can manifest not only physically but also verbally, psychologically, or emotionally, and can lead to serious problems within the family (Öner, 2020, p. 177). Therefore, viewing the Prophet's approach to family communication merely as a historical example would be a limited perspective. Indeed, the approach he demonstrated in his family life—based on love, compassion, and tolerance—provides important principles for ensuring that religious education and the transmission of values take place in a healthy manner within the family. The Prophet set aside time for his family, never compromised on love and respect, and exemplified an exemplary attitude in his relationships with family members. Indeed, the Prophet's Sunnah serves as an important guide for Muslims not only in terms of communication within the family but also in

upholding values such as love, respect, compassion, and responsibility within the family and passing them on to future generations. In this regard, the Islamic religion, in line with the importance it attaches to the institution of the family, positions it as one of the fundamental sources of social trust and moral development (Özgüven, 2000, p. 21).

Ultimately, the approach based on love, respect, consultation, sharing, and responsibility that the Prophet demonstrated in his relationships with his wives makes a significant contribution to maintaining healthy communication within the family. The example he set in his family life shows that religious education and the transmission of values within the family are achieved not only through verbal advice but also through behavior. In this regard, the Sunnah of the Prophet serves as an important guide for upholding religious and moral values within the family and passing them on to future generations.

2.2. The Prophet's Example in Child-Rearing and the Transmission of Values

One of the most notable aspects of the Prophet's Sunnah and daily life is the relationship and communication he established with children. His practices in this regard embody important principles regarding child-rearing and the transmission of values. Indeed, the Prophet (peace be upon him) established strong communication with children, just as he did with all segments of society. In this context, the hadith, "No father has given his child a gift more valuable than a good upbringing" (Tirmidhi, n.d., Birr, 33), clearly demonstrates the importance the Prophet Muhammad placed on children's education and the transmission of values. Consequently, following the Prophet's example in communicating with children will significantly contribute to the formation of a family structure based on love, respect, and harmony. Establishing healthy communication within the family is possible not only by meeting children's physiological needs but also by attending to their emotional needs. This approach not only contributes positively to the child's emotional and communicative development but also lays the groundwork for instilling religious and moral values (Yavuzer, 2008, p. 73).

In this context, it is evident that the Prophet (peace be upon him) paid particular attention to three fundamental aspects in his interactions with children: showing them special attention, joking with them, and acclimating them to social life. These three principles play a decisive role both in the education of children and in instilling religious and moral values in them. Showing interest in a child and reinforcing their sense of trust plays a significant role in their personal development and social relationships. Indeed, the Prophet was meticulous in this regard; he would greet children, ask after their well-being, and treat them with individual respect (Bukhari, 1987, Adab, 81; Muslim, 1955, Salam, 15). The wet nurse of the Prophet's son Ibrahim was a member of a family of blacksmiths and lived in a suburb of Medina. The Prophet would travel that route every day to see Ibrahim, entering the house from which smoke rose to spend time with his son (Bukhari, 1987, Adab, 18; Muslim, 1955, Fadail, 63). This attitude is a clear demonstration of the love, compassion, and longing he felt for his children. Similarly, the Prophet's (peace be upon him) kissing, smelling, and hugging his children is also an important act that tangibly expresses his love. In this regard, the Prophet (peace be upon him) demonstrated that love should be expressed not only through words but also through actions; he emphasized the importance of an approach to child-rearing based on care and love (Ibn Hanbal, 1992, 2/440).

Another aspect of the Prophet's interaction with children that serves as an example is the element of playfulness and games. He would joke around with children and participate in games suited to their level of understanding. For example, on one occasion, the Prophet took water from a bucket and sprayed it onto the face of Muhammad b. Rabi'—a concrete example of this approach (Bukhari, 1987, Knowledge, 18). Similarly, when the Prophet carried his grandsons Hasan and Hussein on his shoulders and a Companion who witnessed this remarked, "What a beautiful mount you have!" the Prophet replied, "And what fine riders they are." This also demonstrates the loving

and close bond he established with children (Tirmidhi, n.d., *Manāqib*, 31). Such practices not only help children feel valued but also support the development of their sense of love and belonging. In this regard, the Prophet Muhammad used play and lighthearted banter as effective methods in children's education.

Another practice of the Prophet regarding children was encouraging their participation in social life. In this regard, his example offers an important educational model that supports children's social, religious, and moral development. The Prophet's Mosque in Medina is at the center of social life, and the Prophet placed no obstacles in the way of children's participation in this environment. This is of great importance in terms of their adaptation to social life (Commission, 2015, 4/149). Furthermore, the presence of children during the daily prayers (Abu Dawud, 1988, *Salat*, 96) has contributed both to the development of their awareness of worship and to the enhancement of their social awareness. In addition, while the Prophet (peace be upon him) was delivering a sermon from the pulpit, he saw his grandsons Hasan and Hussein trying to make their way toward him, stumbling and falling as they went. He stepped down from the pulpit, embraced them, and seated them in front of him (Tirmidhi, n.d., *Manāqib*, 9). This behavior underscores the importance of being sensitive to children's needs and treating them with love, regardless of the circumstances. This multifaceted form of communication that the Prophet established with children not only highlights the importance of an approach to child-rearing based on care, empathy, and love, but also contributes to the instillation of religious and moral values.

As seen in the examples provided, the Prophet's model of communication with children, based on love, serves as an important example in terms of child-rearing and the transmission of values. The Prophet did not cut off communication with children in order to keep their interest alive; he took care to meet their emotional needs through activities such as playing games, joking around, and acclimating them to social life. This approach demonstrates that it is not enough to simply meet children's physical needs; their emotional needs—such as love, attention, trust, and a sense of belonging—must also be addressed. These practices, which are part of his tradition, help children develop a healthy personality, embrace religious and moral values, and adapt to social life. Therefore, if parents take the Prophet's example as their guide, it will help them establish healthy communication with their children and more effectively instill religious and moral values within the family.

Conclusion

Technological advancements today have not only affected many areas of life but have also significantly transformed communication among family members, parent-child relationships, and the process of passing on values. In particular, the widespread use of digital screens has led to a decrease in the amount of time family members spend together, directly affecting face-to-face communication, emotional sharing, and family interactions. This situation has made the question of which principles and methods should guide religious education and the transmission of values within the family even more important. In this context, the issue of religious education and the transmission of values within the family has been evaluated from the perspective of the Qur'an and the Sunnah; the central role of the family in transmitting religious and moral values has been highlighted.

According to the findings of the study, the Quran positions the family not only as an institution that ensures biological continuity, but also as a fundamental educational environment where the individual's religious, moral, and social development takes shape. The Quran shows that relationships among family members are built on fundamental values such as love, respect, compassion, and responsibility. In this context, while mutual respect, the protection of rights, and a sense of responsibility take center stage in spousal relationships, an approach based on love, compassion, guidance, and consultation is emphasized in parent-child relationships. Furthermore, in the context of religious education and the transmission of values within the family, the examples set

by prophets such as Abraham, Jacob, Luqman, and Noah provide important principles for preserving religious identity, strengthening family cohesion, and passing values down from one generation to the next. The study also concluded that setting an example and serving as a role model play a decisive role in children's education. The fact that the Qur'an calls on family members to fulfill their responsibilities, emphasizes consistency between words and deeds, and presents the Prophet as a role model for believers underscores the importance of setting a practical example in the transmission of values. This situation demonstrates that religious education within the family is not limited to verbal advice alone; parents' attitudes and behaviors, their religious practices, their communication styles, and their sense of responsibility play a significant role in the process of instilling religious and moral values in children. In this regard, the family stands out as a fundamental educational environment where values are not only taught but also embodied through lived experience and passed on to future generations.

Similarly, assessments conducted from the perspective of the Sunnah have revealed that the Prophet established a model of communication in his family life based on love, respect, tolerance, and compassion. The Prophet's approach to his relationships with his wives—which was grounded in mutual respect, understanding, and sharing—and his treatment of his children and grandchildren with love, compassion, and care serve as an important example in terms of religious education and the transmission of values within the family. This situation demonstrates that it is not enough to teach religious and moral values in the family setting merely in theory; rather, they must also be conveyed by exemplifying them through love, compassion, and good behavior. In this regard, the Sunnah provides important principles for conducting religious education and the transmission of values within the family as a behavior-based process.

In conclusion, it has been determined that the Qur'an and Sunnah offer important principles regarding religious education and the transmission of values among family members in today's digital age. Given that the use of digital screens and screen addiction can negatively affect communication and interaction among family members, the importance of family relationships based on love, compassion, responsibility, guidance, and setting a good example becomes even more evident. In this context, the family continues to serve as a fundamental educational institution where core religious and moral values are taught and passed on to future generations; the principles set forth by the Qur'an and the Sunnah provide an important framework of reference for ensuring that religious education and the transmission of values take place in a healthy manner within the family.

www.turkishstudies.net/religion**Turkish Studies - Comparative Religious Studies**

eISSN: 2667-5544

**ANKARA SCIENCE
UNIVERSITY**

Dijital Çağda Ailede Din Eğitimi ve Değer Aktarımı

Giriş

Arapça kökenli bir kelime olan “aile” terimi, “a-v-l” kökünden türemiştir. Bu kök; doğruluktan sapmak, zulmetmek, doğru ölçüm yapmamak ve bir işin zor ya da karmaşık bir hâl alması gibi anlamlar taşır (İbn Manzûr, 1993, s. 11/481-482). Anlamı ve yapısı tarihsel süreçte farklılıklar gösterse de aile kavramı günümüze kadar varlığını sürdürmüş ve toplumsal yapı içerisinde temel bir kurum olma özelliğini korumuştur (Oktik & Reşitoğlu, 2018, s. 5).

Aile, çocuğun dış dünyayı doğru bir şekilde tanımasını ve sosyalleşmesini sağlayan temel bir kurumdur. Aile bireyleri olan çocuklar, içinde bulundukları toplumun kurallarını ve değerlerini öncelikle aile aracılığıyla öğrenirler. Bu bağlamda, ailenin çocuğa toplumsal kuralları, değerleri ve insanlarla sağlıklı iletişim kurma biçimlerini öğreten bir kurum olduğu; dolayısıyla da manevi değerlerin aktarımında önemli bir rol üstlendiği ifade edilebilir (Oktik & Reşitoğlu, s. 5-6). Aile, aynı zamanda bireyin maddi ve manevi ihtiyaçlarının karşılanması, kişilik gelişiminin sağlanması ve şahsiyetin şekillenmesi açısından da büyük bir öneme sahiptir. Bu doğrultuda, sağlıklı bir aile ortamında yetişen birey, birçok yönden örnek bir fert olarak topluma uyumlu biçimde katılır. Buna karşılık, ailede temel eğitimi ve değerleri alamayan bireyler, kişilik gelişimi açısından sorunlar yaşayabilir ve zamanla topluma uyumsuz bireyler hâline gelebilir. Bu nitelikteki bireylerin, öncelikle kendi ailelerine, ardından ise topluma zarar verme ihtimalleri yüksektir (Nadhib & Nino, 1994, s. 75). Dolayısıyla, aile fertlerinin aile kurumu içerisindeki rolleri, aldığı eğitim ve zamanlarını nasıl değerlendirdikleri gibi unsurlar, yalnızca aile yapısı üzerinde değil; aynı zamanda bireyin dış çevresi ve sosyal yaşamıyla olan ilişkileri üzerinde de belirleyici bir etkiye sahiptir. Bu yönüyle aile, bireyin iç dünyası ile toplumsal yaşamı arasında bir köprü işlevi görmektedir (Özbay, 2017. s. 33). Öte yandan, aile kurumu da diğer toplumsal kurumlar gibi teknolojik gelişmelerden etkilenmektedir. Bu bağlamda günümüzde giderek yaygınlaşan dijital bağımlılık, aile içi etkileşimi ve aile bireyleri arasındaki iletişimi doğrudan etkilemektedir. Dijital araçların bir taraftan uzak bölgelerde yaşayan aile üyeleri arasında iletişim ve diyalogu kolaylaştırırken, diğer taraftan aynı ev ortamını paylaşan bireyler arasında yüz yüze etkileşimin azalmasına, duygusal ve iletişimsel mesafelerin artmasına neden olabilmektedir (Yıldırım, 2022, s. 81).

Bu bağlamda dijital bağımlılığın; ailenin huzuruna, aile bireyleri arasındaki iletişime ve aile değerlerine yönelik olumsuz etkileri üzerinde durulması daha yerinde olacaktır. Günümüzde ekonomik ve teknolojik alanlardaki hızlı değişim ve gelişmeler, çocukların deneyimlerini doğrudan etkilemektedir (Jensen & McKee, 2003, s. 15). Özellikle kitle iletişim araçlarının aile yapısına dâhil olması, aile bireylerini ve gelişim sürecindeki çocukları önemli ölçüde etkilemektedir. Teknolojik gelişmeler ve özellikle internet kullanımının yaygınlaşması, dijital ekranların cazibesini artırmış; bu durum çocukların ekran başında geçirdiği sürenin artmasına neden olmuştur (Fortunato, 2005, s. 1). Dijital araçların, özellikle küçük yaşlardaki çocuklar tarafından yoğun biçimde kullanılması, çocukların sosyal gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir (Elkin, 1995, s. 66-67). Bu olumsuz etkilenme yalnızca çocuklarla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda ailenin diğer fertlerini de

etkilemekte ve aile bireyleri arasında nitelikli zaman geçirme imkânı büyük ölçüde azalmaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak, çocukların dikkat süresi, sosyal becerileri ve akademik başarıları olumsuz yönde etkilenmektedir. Dijital ekran karşısında geçirilen sürenin artmasıyla birlikte çocuklar gerçek dünyadan koparak sanal dünyaya yönelmekte; bu durum, arkadaşlık kurma becerilerinin zayıflamasına ve karşılaştıkları sorunları çözmede güçlük yaşamalarına yol açmaktadır. Bu süreçte çocuklar, temel sosyal becerilerden yoksun kalmakta, empati kurmakta zorlanmakta ve sağlıklı iletişim geliştirememektedir (Durak & Durak, 2024, s. 91). Ayrıca, ekran başında uzun süre vakit geçiren çocukların fiziksel sağlıkları da olumsuz etkilenmektedir. Göz hastalıkları başta olmak üzere, duruş bozuklukları, uyku problemleri ve hareket eksikliğine bağlı olarak gelişen obezite gibi sağlık sorunları bu olumsuz etkiler arasında yer almaktadır. Bu nedenle, dijital ekran karşısında geçirilen sürenin sınırlandırılması büyük önem taşımaktadır. Aksi halde, dijital araçlar gerçek insan ilişkilerinin önüne geçerek sosyal etkileşimi zayıflatacaktır (Demir, 2022, s. 43).

Teknolojik gelişmeler sonucunda ekran karşısında geçirilen sürenin artması, aile bireyleri arasında geçirilen kaliteli zamanı azaltmış; bu durum ise bireyler arasındaki samimiyeti zedeleyerek duygusal uzaklaşmaya neden olmuştur. Bunun sonucunda, bireyler yalnızlık hissi yaşamaya başlamış ve huzur ile mutluluğu gerçek yaşam yerine sanal dünyada arama eğilimine yönelmişlerdir (Sarı & Karadeniz, 2019, s. 296). Dijital teknolojiler birçok alanda önemli kolaylıklar sunmakla birlikte, aile içi iletişimi zayıflatarak bireyler arasındaki duygusal bağların güç kaybetmesine yol açmaktadır. Bunun neticesinde, derin ve anlamlı ilişkilerin yerini daha yüzeysel, soğuk ve duygusal açıdan yetersiz etkileşimler almakta; bireyler ihtiyaç duydukları zamanlarda yeterli duygusal desteği bulmakta zorlanmakta ve yalnızlık duygusu daha da derinleşmektedir (Sarı & Karadeniz, 2019, s. 296-297). Bu bağlamda, aile bireyleri arasında yüz yüze iletişimi ve duygusal paylaşımı güçlendirecek faaliyetlerin önemi daha da artmaktadır. Nitekim babaların çocuklarıyla oyun oynaması, spor yapması, kitap okuması ve çeşitli sosyal etkinliklere katılması, aile içi etkileşimi güçlendiren ve aile bağlarını destekleyen önemli unsurlar arasında değerlendirilmektedir (Tezel Şahin vd., 2017, s. 336-337).

Aile içi etkileşimi güçlendiren bu unsurların önemi, dijitalleşmenin aile kurumu üzerindeki etkilerini daha görünür hâle getirmektedir. Bu durum, dijital dönüşümün yalnızca bireysel davranışları değil, aynı zamanda aile yapısını ve aile içi ilişkileri de yeniden şekillendirdiğini göstermektedir. Dolayısıyla mesele yalnızca teknolojik değişimin birey üzerindeki etkileriyle sınırlı değildir; aynı zamanda aile kurumunun değerler sistemi, iletişim biçimleri ve işlevleri üzerindeki sonuçlarıyla da yakından ilişkilidir. Dijital iletişim teknolojilerinin baş döndürücü bir hızla gelişmesi ve buna bağlı olarak aile bireylerinin önemli ölçüde zamanlarını ekran karşısında geçirmeleri, hem günlük yaşamı hem de aile içi etkileşim ve iletişimi doğrudan etkilemiş ve dönüştürmüştür.

Bu bağlamda, dijital çağ her ne kadar aile bireylerine bazı kolaylıklar ve imkânlar sunmuş olsa da aynı zamanda aile yapısını tehdit eden ahlaki ve manevi riskleri de beraberinde getirmiştir. Bu durum, günümüz dünyasında ailenin dijital ve teknolojik etkiler karşısında nasıl korunabileceği sorusunu gündeme getirmektedir. Bu çerçevede şu temel sorular önem kazanmaktadır: İslam dininin iki temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim ve Sünnet, dijital çağın olumsuz etkilerine karşı aile yapısını ve ailenin ahlaki-manevi değerlerini koruma konusunda nasıl bir rol üstlenebilir? Kur'an'da yer alan aileye ilişkin ilkeler sadece geçmiş toplumlara mı hitap etmektedir, yoksa bu ilkeler günümüz dijital çağında da geçerliliğini korumakta mıdır? Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Sünnet'i; aile yapısının, mahremiyetin ve rollerin giderek aşındığı, yüz yüze iletişimin yerini dijital etkileşimin aldığı günümüzde nasıl bir rehberlik sunabilir? Bu doğrultuda Kur'an-ı Kerim, aile kurumunu toplumsal düzenin temel unsurlarından biri olarak tanımlar ve aileyi merhamet, anlayış ve sevgi temelleri üzerine inşa eder. Kur'an, aileyi Allah'ın varlığına ve yüceliğine bir delil olarak göstererek, bu kurumun kutsal niteliğine dikkat çeker (er-Rûm, 30/21). Benzer şekilde, Hz. Peygamber'in kendi ailesine yönelik tutumu, sevgisi, aile fertleriyle kurduğu iletişim, şefkat ve merhamet dolu yaklaşımı dikkatle incelenmelidir.

Dolayısıyla, Kur'ân ve Sünnet'te yer alan insan ve aile merkezli değer temelli yaklaşımın, dijital çağın bireyleriyle nasıl uyumlu hale getirilebileceği sorusu büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda, Kur'ân ve Sünnet perspektifinden hareketle dijital çağın aile bireyleri üzerinde oluşturduğu etkilerin ve İslam'ın bu sorunlara yönelik sunduğu çözüm imkânlarının ele alınması önem taşımaktadır. Günümüzde teknolojik ve toplumsal değişimlerin hız kazanması, dinî değerlerin çağdaş problemlere nasıl uygulanacağı meselesini de gündeme getirmektedir. Bu durum, dinî kaynakların günümüz şartları karşısındaki işlevi ve yorumlanma biçimine ilişkin çeşitli tartışmalara yol açmaktadır. Bununla birlikte, dijital çağın ortaya çıkardığı sorunlara karşı İslam dininin ya da Sünnet'in "güncellenmesi" söz konusu değildir. Burada amaç, Kur'ân ve Sünnet'in ortaya koyduğu ilke ve değerlerin günümüz şartlarında nasıl anlaşılması ve uygulanması gerektiğini ortaya koymaktır. Zira Kur'ân, sadece belli bir döneme değil, bütün zamanlara hitap eden evrensel bir kitaptır ve değişmesi mümkün değildir.

Bu bağlamda, bu çalışmanın amacı, dijital çağın ailede din eğitimi ve değer aktarımı süreçleri üzerindeki etkilerini Kur'an ve Sünnet perspektifinden değerlendirmek ve bu süreçlerin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesine yönelik temel ilkeleri ortaya koymaktır. Çalışmada öncelikle Kur'an ayetleri esas alınarak aile kavramına ilişkin temel ilkeler açıklanmış, ardından bu ilkeler dijital dünyanın aile yapısı ve aile içi iletişim üzerindeki etkileri bağlamında yeniden değerlendirilmiştir. Kur'an'da aile, eşler ve ebeveyn-çocuk ilişkilerine dair birçok ayet bulunmasına rağmen, bu araştırmada özellikle aile bireyleri arasındaki iletişim ve etkileşim boyutu üzerinde durulmuştur. Ayrıca modern dönem araştırmalarından yararlanılarak klasik kaynaklarla çağdaş veriler arasında bir bütünlük kurulmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra, sünnet temel alınarak aile bireyleri arasındaki ilişkilerin nasıl olması gerektiği ele alınmış ve Hz. Peygamber'in aile içi iletişimdeki örnek tutumunun günümüz Müslüman aileleri için nasıl bir model teşkil ettiği tartışılmıştır.

Araştırmanın önemi, modern çağın önemli sorunlarından biri hâline gelen dijital ekran kullanımının aile bireyleri üzerindeki etkilerini ve bu durumun ailede din eğitimi ile değer aktarımı süreçlerine yansımalarını Kur'an ve Sünnet perspektifinden ele almasına dayanmaktadır. Dijital çağda özellikle çocuklar ve gençler için hayatın merkezine yerleşen dijital ekranlar, bireyleri sosyal, duygusal ve psikolojik açıdan etkilemekte; aile bireyleri arasındaki iletişimi ve ortak değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasını zorlaştırabilmektedir. Bu bağlamda çalışma, Kur'an ve Sünnet'in ortaya koyduğu ilkeler doğrultusunda aile içi iletişimin güçlendirilmesi, din eğitimi ve değer aktarımının sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi için yol gösterici öneriler sunması bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca dijital çağın meydana getirdiği meydan okumalar karşısında aile bireylerinin bilinçli ve sorumlu bir tutum geliştirmesine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu yönüyle çalışma, hem aile içi ilişkilerin güçlenmesine hem de toplumsal bilinçlenmeye katkı sunabilecek bir nitelik taşımaktadır.

Çalışma, aile bireyleri arasındaki iletişimi yalnızca sosyolojik bir bakış açısıyla değil, aynı zamanda Kur'an ve Sünnet ekseninde ele alması yönüyle benzer çalışmalardan ayrılmaktadır. Nitekim aile kurumuna ilişkin Kur'an'ın ortaya koyduğu temel ilke ve değerleri inceleyen çalışmalar (Arslan, 2022), Kur'an kıssalarında ailevi ilke ve değerleri ele alan araştırmalar (Kanik, 2020) ve kadın eğitiminin ailedeki toplumsal cinsiyet rollerinin dönüşümündeki etkisini inceleyen araştırmalar (Özçelik, 2025), aile olgusunun farklı yönlerinin anlaşılmasına önemli katkılar sunmaktadır. Ayrıca ailede anne ve babanın ahlâkî ve hukukî sorumluluklarını konu edinen çalışmalar da bulunmaktadır (Kanik, 2025). Bununla birlikte, dijital çağın ortaya çıkardığı ekran bağımlılığı, aile içi iletişim problemleri ve değer aktarımındaki dönüşümleri Kur'an ve Sünnet perspektifinden birlikte ele alan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu yönüyle araştırma, dijital çağın aile kurumu üzerindeki etkilerini manevî ilkeler çerçevesinde değerlendirmesi ve aile içi iletişim ile değer aktarımının güçlendirilmesine yönelik öneriler sunması bakımından literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir.

1. Kur'an'ın Aileye Yönelik İlkeleri ve Dijital Çağa Yansımaları

Dijital çağ, bireylere birçok kolaylık sunmakla birlikte, toplumsal kurumları, özellikle de aileyi ve aile bireylerini ahlaki ve manevi açıdan çeşitli sorunlarla karşı karşıya bırakmaktadır. Sosyal medya ve internet ortamında yer alan bazı içerikler, aile bireyleri arasındaki iletişimi ve bağlılık duygusunu zayıflatabilmekte, aynı zamanda bireyin manevi dünyasını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu çerçevede, aile kurumunun dijital çağın ortaya çıkardığı sorunlar karşısında korunması ve sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi açısından Kur'an'ın ortaya koyduğu ilke ve değerler önemli bir referans çerçevesi sunmaktadır. Dolayısıyla, Kur'an'ın aile kurumuna bakışının ve aile bireyleri arasındaki ilişkileri düzenleyen temel ilkelerinin ele alınması önem arz etmektedir.

1.1. Kur'an'da Aile Kavramı

Aile, bireyin dünyaya geldiği, ilk temel eğitimi aldığı ve temel değerleri öğrendiği en önemli sosyal kurumlardan biridir. Dinî, ahlâkî ve kültürel değerlerin sonraki kuşaklara aktarılmasında merkezi bir role sahip olan aile, hem bireyin kişilik gelişiminde hem de toplumun sürekliliğinin sağlanmasında belirleyici bir işleve sahiptir. Bu nedenle Kur'an-ı Kerim, aile kurumuna özel bir önem atfetmiş; aile bireyleri arasındaki ilişkileri düzenleyen ilke ve değerleri birçok âyette ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Kur'an-ı Kerim'de aile hayatına ilişkin birçok âyet bulunmakla birlikte, bu çalışmada söz konusu âyetlerin tamamının incelenmesi amaçlanmamaktadır. Bunun yerine, ailede din eğitimi, değer aktarımı ve aile içi iletişim bağlamında belirleyici nitelik taşıyan bazı âyetler ele alınarak değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Bu bağlamda, Kur'an-ı Kerim'de sosyal hayatın temeli olarak ilk kurumun aile olduğu vurgulanmakta (en-Nisâ, 4/1); Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın birlikteliği ise insanlık tarihindeki ilk aile örneğini teşkil ederek aile kurumunun başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Kur'an'da ailenin temelinin sevgi, merhamet, saygı ve dayanışma gibi değerler üzerine inşa edildiğine işaret edilmekte (er-Rûm, 30/21); bu durum, aile içi iletişimin ve duygusal bağlılığın korunmasının önemini ortaya koymaktadır. Zira aile, sosyal hayatın bütün unsurlarını bünyesinde barındıran temel bir yapı olarak bireylerin karakter gelişiminde ve toplumun ahlaki dokusunun şekillenmesinde kritik bir rol üstlenmektedir (Kırca, 1991, s. 71-72). Ancak dijital çağın sunduğu imkânların yanı sıra ortaya çıkardığı bağımlılık türleri ve sosyal medya etkileri, aileyi bu temel değerlerden uzaklaştırma riski taşımaktadır. Bu nedenle Kur'an'ın aileye yüklediği anlam ve işlevin, modern dönemde ortaya çıkan dijital tehditler karşısında yeniden hatırlanması ve değerlendirilmesi büyük önem arz etmektedir. Nitekim aile, her ferdinin üstlendiği sorumluluklarla ayakta duran ve toplumsal düzenin devamlılığını sağlayan temel bir kurumdur. Toplumun sürekliliğinin aileye bağlı olması, Kur'an'ın bu kuruma özel vurgu yapmasının başlıca sebeplerinden biri olarak değerlendirilebilir. Ayrıca Kur'an, aile bireylerinin dinî ve ahlâkî açıdan korunmasını ebeveynlerin temel sorumlulukları arasında görmekte; bu bağlamda çocukların eğitim ve terbiyesine de özel önem atfetmektedir (er-Râzî, t.y., s. 21/559). Böylece aile, yalnızca bireylerin huzur ve gelişimine katkı sağlayan bir kurum değil, aynı zamanda toplumsal dayanışmanın güçlenmesi ve kültürel değerlerin nesilden nesile aktarılması bakımından da vazgeçilmez bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Ailenin dinî ve ahlâkî değerlerin aktarımındaki merkezi konumu, Kur'an-ı Kerim'de yer alan birçok âyette vurgulanmaktadır. Özellikle aile, çocuk ve eşlerle ilgili âyetler arasında aile içi iletişime dikkat çeken ifadeler öne çıkmaktadır. Nitekim bu âyetlerden birinde, gündelik hayatın olumsuzluk ve stresinden uzak bir biçimde merhamet, sevgi ve manevi huzurun sağlanması amacıyla kurulan ailenin gayesi şöyle ifade edilmektedir: *"Sizin için onlarla ünsiyet edesiniz diye, kendi cinsinizden eşler yaratması, aranızda sevgi ve merhamet var etmesi de O'nun kudret alametlerindendir."* (er-Rûm, 30/21). Âyetten anlaşıldığı üzere insanın cinsiyet bakımından farklı bir şekilde yaratılması, bu farklılığın hem fiziki hem de psikolojik açıdan birbirine fayda sağlaması hedeflenmektedir (Yazır, 1992, s. 6/247). Ayrıca iki insanın kaynaşmasından ve aralarındaki muhabbetten söz edilmesi, aile kurumunun Allah'ın yüceliğini gösteren bir kudret nişanesi olduğuna işaret etmektedir (İbn Kesir,

1990, s. 3/401). Dolayısıyla âyetle açıkça belirtildiği üzere aile, huzur ve manevi değerler temeli üzerine inşa edilmiştir. Ne var ki, günümüzde aile bireylerinin dijital ekranlar karşısında aşırı vakit geçirmesi, birbirleriyle paylaşımları gereken zamanı önemli ölçüde azaltmakta ve böylece ilahî mesajda vurgulanan amacın gerçekleşmesini engellemektedir. Bu nedenle dijital çağda aileyi dinî ve ahlâkî değerlerin aktarımında etkin bir eğitim ortamı olarak korumak ve güçlendirmek önem arz etmektedir. Bu durumun aşılabilmesi, Kur'ân'da vurgulanan sevgi, muhabbet ve ünsiyet temelli aile anlayışının güçlendirilmesine bağlıdır. Bununla birlikte, dijital teknolojilerin aile bağlarını zayıflatan bir unsur hâline gelmesi yerine, aile içi iletişim ve etkileşimi destekleyecek biçimde kullanılması önem taşımaktadır. Bu çerçevede sağlıklı aile ilişkilerinin tesis edilmesi, bireyin aile ortamında huzur ve güven duygusunu deneyimlemesine, karşılaştığı sorunları aile bireyleriyle paylaşabilmesine ve gerekli manevi desteği alabilmesine imkân sağlamaktadır. Dolayısıyla aile içi iletişim, bireyin hem psikolojik hem de manevi iyi oluşunu destekleyen temel unsurlardan biri olarak değerlendirilebilir (Mevdûdî, 1996, s. 4/293).

Başka bir âyetle ise aile kurumunun varlık nedeni ve temel amacı şu şekilde dile getirilmektedir: *“Ey insanlar! Biz sizi bir erkek ile bir kadından yarattık. Birbirinizi tanıyasınız diye sizi milletler ve kabilelere ayırdık.”* (el-Hucurât, 49/13). Bu ifadede, aile kurumunun yalnızca biyolojik bir birliklik değil, aynı zamanda tanışma, kaynaşma, dayanışma ve sosyal bütünleşme için en önemli zemin olduğu açıkça görülmektedir. Âyetle belirtilen bu vurgu, aile bireyleri arasında sağlıklı iletişim kurulmasının, dinî ve ahlâkî değerlerin aktarılmasının ve bireyin kişilik gelişiminin desteklenmesinin hem bireysel hem de toplumsal huzurun sağlanmasında ne kadar merkezi bir rol oynadığını göstermektedir (Yazır, 1992, s. 7/212). Nitekim kadın ve erkeğin dünya hayatında huzura erişebilmesi, büyük ölçüde aile kurmalarıyla mümkündür. Fıtratları gereği farklı özelliklere sahip olan kadın ve erkek, tek başlarına eksik kalmakta; ancak evlilik bağı ile bir araya geldiklerinde birbirlerinin ihtiyaçlarını tamamlayarak bütünleşmektedir. Bu tamamlayıcı işlev, yalnızca bireysel mutluluğu değil, aynı zamanda dinî ve ahlâkî değerlerin sonraki nesillere aktarılmasını ve toplumun istikrarını da desteklemektedir. Dolayısıyla aile, hem bireysel eksikliklerin giderildiği hem de din eğitimi, değer aktarımı ve toplumsal huzurun temellendirildiği en önemli kurumsal yapılardan biri olarak ortaya çıkmaktadır (İbn Kesîr, 1990, s. 3/403). Öte yandan, ailenin kuruluş amacı yalnızca cinsel haz veya çocuk sahibi olmakla sınırlandırılmaz. Zira aile, biyolojik devamlılığın ötesinde, bireylerin zihinsel, ahlâkî ve duygusal gelişimlerine katkı sağlayan; dinî değerlerin ve toplumsal kuralların yeni nesillere aktarılmasına imkân tanıyan çok yönlü bir yapıdır. Bu nedenle eşler arasındaki ilişki, karşılıklı güven, sevgi, samimiyet ve saygıya dayalı kalıcı bir dostluk ve arkadaşlık ilişkisi niteliği taşımaktadır (Mevdûdî, 1996, s. 5/456).

Kur'ân-ı Kerîm'de aile içinde dinî değerlerin nesilden nesile aktarılmasına işaret eden önemli örneklerden biri, Hz. Yakub'un vefatı öncesinde çocuklarına yönelttiği *“Benden sonra neye kulluk edeceksiniz?”* (el-Bakara, 2/133) sorusudur. Çocuklarının, *“Senin ve atalarının İbrahim, İsmail ve İshak'ın ilâhı olan tek ilâha kulluk edeceğiz”* şeklindeki cevapları, aile içerisinde benimsenen dinî değerlerin çocuklar tarafından sahiplenildiğini ve sonraki nesillere aktarıldığını göstermektedir. Âyetin tefsirinde, Hz. Yakub'un oğullarının cevaplarında özellikle babalarının ve atalarının benimsediği inanç yoluna vurgu yapmalarının, dinî değerlerin aile içerisinde benimsenerek sonraki nesillere aktarılmasının bir göstergesi olduğu ifade edilmektedir (er-Râzî, t.y., 3/499). Benzer şekilde söz konusu âyet, aile içerisinde dinî değerlerin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasını amaçlayan bilinçli bir eğitim ve rehberlik örneği olarak değerlendirilmektedir (Yıldırım, 1989, 1/370-371). Ayrıca Hz. Yakub'un çocuklarından inançlarını açıkça ifade etmelerini istemesi, ebeveynin çocuklarının dinî hayatını takip etmesi ve onları bilinçli şekilde yönlendirmesi bakımından önemli bir eğitim ve rehberlik modeli olarak görülmektedir (Kutub, 1991, 1/181). Bu yönüyle âyet, ailenin yalnızca biyolojik ve sosyal ihtiyaçların karşılandığı bir kurum olmadığını, aynı zamanda dinî değerlerin öğretildiği, benimsendiği ve yeni nesillere aktarıldığı temel bir eğitim ortamı olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim dijital çağda aile içi etkileşimin azalması ve değer aktarım süreçlerinin

çeşitli meydan okumalarla karşı karşıya kalması, ebeveynlerin çocuklarıyla bilinçli, takip edici ve rehberlik temelli bir ilişki kurmalarını daha da önemli hâle getirmektedir. Bu nedenle Hz. Yakub'un ailesinde görülen eğitim ve rehberlik merkezli yaklaşım, günümüzde ailede din eğitimi ve değer aktarımının sürdürülmesi açısından dikkat çekici bir örnek niteliği taşımaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de ailede din eğitimi ve değer aktarımının önemine işaret eden örneklerden biri de Hz. İbrahim'in çocuklarına yaptığı, *"Ey oğullarım! Allah sizin için bu dini seçti. O hâlde ancak Müslümanlar olarak can verin"* (el-Bakara, 2/132) şeklindeki vasiyetidir. Bu âyet, dinî değerlerin aile içerisinde korunması ve sonraki nesillere aktarılmasına verilen önemi ortaya koymaktadır. Vasiyetin ölüm öncesinde yapılması, bütün çocukları kapsaması ve başka bir tavsiyeden önce zikredilmesi, dinî kimliğin kuşaklar arasında devam ettirilmesinin aile açısından öncelikli bir sorumluluk olarak görüldüğüne işaret etmektedir (er-Râzî, t.y., s. 3/486-487). Aynı zamanda bu vasiyet, çocuklara yalnızca dinî bilgi aktarımını değil, tevhid inancına bağlılık, kulluk bilinci ve dinî kimliğin benimsetilmesini de hedeflemektedir (Taberî, 1996, s. 1/348). Bunun yanında, sahip olunan inancın sonraki nesiller tarafından da sürdürülmesinin arzu edilmesi ve çocukların bu değerler doğrultusunda yetiştirilmesi, aile içerisinde dinî kimliğin korunması ve inanç mirasının devamlılığının sağlanması bakımından önem taşımaktadır (Kutub, 1991, s. 1/179-180). Nitekim çocukların İslâm üzere yaşamalarının ve bu din üzerinde sebat etmelerinin istenmesi, aile içi din eğitiminin temel amaçlarından birinin dinî kimliğin korunması ve değerlerin sürekliliğinin sağlanması olduğunu göstermektedir (Nesefî, 2019, 2/134-137). Bu yönüyle Âyet, aileyi yalnızca biyolojik devamlılığı sağlayan bir kurum olarak değil, aynı zamanda inanç esaslarının, ahlâkî değerlerin ve dinî kimliğin bilinçli bir şekilde sonraki nesillere aktarıldığı temel bir eğitim ortamı olarak konumlandırmaktadır.

Netice itibarıyla, incelenen âyetler, ailenin yalnızca biyolojik ve sosyal ihtiyaçların karşılandığı bir kurum olmadığını; aynı zamanda dinî ve ahlâkî değerlerin sonraki nesillere aktarılmasını sağlayan temel bir eğitim ortamı olduğunu ortaya koymaktadır. Aile bireyleri arasında sevgi, merhamet, güven ve sağlıklı iletişimin tesis edilmesi, din eğitimi ve değer aktarımının en önemli dayanaklarından biri olarak öne çıkmaktadır. Hz. İbrahim ve Hz. Yakub örneklerinde de görüldüğü üzere, hem dinî kimliğin korunmasında hem de manevî değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasında aile içerisinde yürütülen bilinçli eğitim ve rehberlik faaliyetleri belirleyici bir rol üstlenmektedir. Bu nedenle, günümüz dijital çağının ortaya çıkardığı çeşitli meydan okumalara rağmen, Kur'an'ın aileye ilişkin ortaya koyduğu eğitim ve değer aktarımı merkezli yaklaşım güncelliğini ve önemini korumaya devam etmektedir.

1.2. Kur'an Perspektifinden Ailede Din Eğitimi ve Değer Aktarımı

1.2.1. Aile İçi İletişim ve Değer Aktarımının Temelleri

Kur'an-ı Kerim, Müslümanların rehber kitabı olarak yalnızca inanç ve ibadet konularında değil, aile içi ilişkilerin düzenlenmesinde de önemli ilkeler ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, aile bireyleri arasında sevgi, saygı ve anlayış temelli bir iletişimin önemi vurgulanmakta; aynı zamanda dinî ve ahlâkî değerlerin aile içerisinde aktarılmasına rehberlik eden temel esaslara dikkat çekilmektedir (İsrâ, 17/23). Böylece, güçlü bir aile yapısının ve sağlıklı bir toplumun temellerinin nasıl oluşturulması gerektiği gösterilmektedir. Bu çerçevede, eşler arasındaki iletişim, ebeveyn-çocuk ilişkileri ve aile içinde değer aktarımının Kur'an'daki yansımaları ele alınacaktır.

Bu bağlamda aile içi iletişim ve değer aktarımına örnek olarak İsrâ sûresinin 23 ve 24. âyetleri gösterilebilir. Söz konusu âyetlerde ebeveynlere karşı saygılı davranılması, onları incitebilecek söz ve davranışlardan kaçınılması ve kendilerine merhametle muamele edilmesi emredilmektedir. Âyette yer alan "öf" ifadesinin yasaklanması, yalnızca belirli bir sözü değil, anne ve babaya eziyet verebilecek her türlü söz ve davranışı kapsamaktadır. Bu yönüyle âyetler, nezaket, saygı, merhamet ve tevazu esasına dayalı bir iletişim modelini teşvik etmektedir (er-Râzî, t.y., s. 14/451-454). Ayrıca Allah'a kulluk emrinin hemen ardından ebeveyne iyilik emrinin zikredilmesi,

onların haklarının ne derece önemli olduğunu göstermektedir. Özellikle yaşlılık dönemlerinde anne ve babanın sözle dahi olsa incitilmemesi ve kendilerine güzel sözlerle hitap edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Taberî, 1996, s. 5/272-273). Bunun yanında, insanın çocukluk döneminde anne ve babasından gördüğü ilgi, şefkat ve merhametin hatırlatılması suretiyle onlara karşı merhametli ve mütevazı davranılması teşvik edilmektedir. Böylece aile içerisinde sağlıklı iletişimin, değer aktarımının ve kuşaklar arası bağların güçlendirilmesi amaçlanmaktadır (Kutub, 1991, s. 7/29-31).

Aile içi iletişim ve değer aktarımının önemli boyutlarından biri de eşler arasındaki ilişkilerdir. Nitekim Nisâ sûresinin 19. âyeti, eşler arasında sağlıklı iletişimin ve karşılıklı hakların korunmasına yönelik önemli ilkeler ortaya koymaktadır. Âyetin tefsirinde, cahiliye döneminde kadınlara yönelik baskı ve haksızlıkların yasaklandığı, eşlerin maddî menfaat elde etmek amacıyla baskı altına alınmasının ve kendilerine kötü muamele edilmesinin yanlışlığı vurgulanmaktadır. Buna karşılık eşler arasında iyilik, adalet ve güzel söz esasına dayalı bir ilişkinin kurulması teşvik edilmekte; zaman zaman ortaya çıkabilecek hoşnutsuzlukların aile birliğini sona erdirmek için yeterli bir gerekçe olmadığı belirtilmektedir (er-Râzî, t.y., s. 7/439-442). Benzer şekilde, eşlere eziyet edilmesinin ve haklarının kısıtlanmasının yasaklandığı, buna karşılık onlara iyilikle muamele edilmesi ve ilişkilerin hikmet, sabır ve anlayış çerçevesinde sürdürülmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu yönüyle âyet, aile içerisinde karşılıklı saygı ve ahlâkî değerlerin korunmasını hedefleyen bir iletişim anlayışına işaret etmektedir (Taberî, 1996, s. 3/713-724). Bunun yanında, cahiliye döneminde kadının bir mal gibi görülmesini eleştiren yaklaşımın, kadın-erkek ilişkilerini insan onuru ve karşılıklı sorumluluk temelinde yeniden düzenlediği belirtilmektedir. Bu çerçevede eşlere karşı iyi davranılması ve aile ilişkilerinin saygı, merhamet ve anlayış esasına göre sürdürülmesi gerektiği vurgulanmakta; böylece aile içerisinde sağlıklı iletişimin, karşılıklı güvenin ve ahlâkî değerlerin korunmasının amaçlandığı ifade edilmektedir (Kutub, 1991, s. 2/389-390).

Eşler arasındaki ilişkilerde karşılıklı saygı ve iyi geçim kadar hak ve sorumlulukların korunması da büyük önem taşımaktadır. Kur'an, eşler arasındaki ilişkilerin yalnızca aile hayatı devam ederken değil, boşanma sürecinde de hak, adalet ve sorumluluk ilkeleri çerçevesinde yürütülmesini öngörmektedir. Bu bağlamda Bakara sûresinin 228. âyeti, boşanma sonrasında dahi aile hukukunun korunmasına yönelik önemli ilkeler ortaya koymaktadır. Âyetin tefsirinde, eşler arasındaki ilişkinin karşılıklı hak ve sorumluluklar üzerine kurulduğu, kocaya tanınan dönüş hakkının ise aile birliğini yeniden tesis etme amacı taşıması gerektiği belirtilmektedir (er-Râzî, t.y., s. 5/198-200). Bunun yanında, bekleme süresinin eşlere ilişkilerini yeniden değerlendirme ve aile birliğini koruma fırsatı sunduğu ifade edilmekte; aile hayatının adalet, sorumluluk ve iyi niyet temelinde sürdürülmesine vurgu yapılmaktadır (Kutub, 1991, s. 1/391-393). Benzer şekilde, erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları bulunduğu gibi kadınların da meşru haklara sahip oldukları vurgulanmakta; aile ilişkilerinin iyi geçim, karşılıklı sorumluluk ve zarar vermeme ilkeleri üzerine kurulması gerektiği ifade edilmektedir (es-Sâbûnî, 2003, s. 1/263-264). Ayrıca âyette, evlilik akdiyle ortaya çıkan hak ve yükümlülüklerin karşılıklı olduğu vurgulanarak aile hayatının adalet, denge ve sorumluluk bilinci çerçevesinde sürdürülmesi gerektiğine dikkat çekilmektedir (Yazır, 1992, s. 2/105-107). Bu yönüyle âyet, aile içerisinde adalet, hakkaniyet, sorumluluk ve karşılıklı saygı gibi değerlerin öğrenilmesine ve kuşaktan kuşağa aktarılmasına zemin hazırlayarak din eğitimi ve değer aktarımının temel dayanaklarından birini oluşturmaktadır.

Aile içerisinde dinî ve ahlâkî değerlerin yeni nesillere aktarılmasında eşlerin ve çocukların konumu da önemli bir yer tutmaktadır. Nitekim bazı âyetlerde, eşlerin gözü aydınlatan ve gönül ferahlığına vesile olan bireylerin yetişmesine katkıda bulundukları ifade edilerek aile içi huzur ve mutluluğun sağlanmasındaki rollerine dikkat çekilmektedir (el-Furkân, 25/74). Aynı şekilde kadınların; yalnızca eşlerine yönelen, yumuşak huylu (es-Sâffât, 37/48), sevgi dolu ve güzel sözlü bireyler olarak tanımlanmaları, eşler arası iletişimin önemini ortaya koymaktadır (Yazır, 1992, s. 8/400). Bu bağlamda sağlıklı aile ilişkileri, yalnızca huzur ve mutluluğun korunmasına değil, aynı zamanda dinî ve ahlâkî değerlerin yeni nesillere aktarılmasına da katkı sağlamaktadır. Bununla

birlikte bazı âyetlerde eşlerin ve çocukların birey için birer fitne ya da düşman olabileceği belirtilmekte (et-Tegâbün, 64/14); bu nedenle aile içi ilişkilerin bilinçli ve sorumlu bir şekilde yürütülmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Nitekim aile bireyleriyle sağlıklı iletişim kurulması ve nitelikli zaman geçirilmesi, din eğitimi ve değer aktarımının etkili bir şekilde gerçekleşmesinde önemli bir role sahiptir.

İncelenen âyetler, aile içi iletişimin sevgi, saygı, merhamet ve karşılıklı anlayış temelinde şekillenmesi gerektiğini ortaya koyarken, dinî ve ahlâkî değerlerin aktarımında da ailenin merkezi bir konuma sahip olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede Kur'an, aile kurumunun temel unsurlarından biri olan kadına önemli haklar tanımış; eşler arasında karşılıklı saygı, merhamet ve iyi muameleyi esas alan bir ilişki modeli ortaya koymuştur. Özellikle annenin çocukların dinî ve ahlâkî gelişimindeki belirleyici rolü, aileyi değer aktarımının en önemli ortamlarından biri hâline getirmektedir (Yünni, 2004, s. 241). Bu nedenle aile bireylerinin birbirlerine karşı nazik, anlayışlı ve sorumluluk bilinciyle hareket etmeleri teşvik edilmekte; aile içi ilişkilerde ahlâkî değerlerin korunmasına özel önem verilmektedir (Esad, 2001, s. 350). Kur'an'da aile hayatına ilişkin ortaya konulan bu ilkeler, yalnızca belirli bir döneme özgü hükümler olmayıp evrensel bir nitelik taşımaktadır (Derveze, 2000, s. 6/417). Nitekim sevgi, saygı, merhamet, adalet ve sorumluluk gibi değerler, her dönemde olduğu gibi günümüzde de aile içi iletişimin ve din eğitiminin temelini oluşturmaktadır. Bu yönüyle Kur'an, ailede din eğitimi ve değer aktarımına rehberlik eden temel ilkeler sunarak her çağda geçerliliğini koruyan dinamik bir kaynak niteliği taşımaktadır.

1.2.2. Ebeveyn-Çocuk İletişimi ve Eğitsel Rehberlik

Kur'an-ı Kerim'de önemle üzerinde durulan konulardan biri ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkidir. Çocuğun dinî, ahlâkî ve sosyal gelişiminde aile temel bir rol üstlenmekte; ebeveynler ise bu sürecin ilk ve en etkili rehberleri olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte günümüzde çocukların sosyalleşme ve öğrenme süreçlerinde aile dışındaki unsurların etkisinin artması, ebeveyn-çocuk iletişimi ve eğitsel rehberliğin önemini daha da belirgin hâle getirmiştir (Tezcan, 1981, s. 16). Bu bağlamda Kur'an'da ebeveynlerin çocuklarına yönelik dinî ve ahlâkî rehberliklerine ışık tutan çeşitli örnekler yer almaktadır.

Ebeveyn-çocuk iletişimi ve eğitsel rehberliğe ilişkin dikkat çekici örneklerden biri, Hz. Lokman'ın oğluna yönelik nasihatidir. İlgili âyette şöyle buyrulmaktadır: *“Lokman, oğluna öğüt vererek demişti ki: ‘Yavrum! Allah’a ortak koşma; çünkü şirk büyük bir zulümdür’”* (Lokmân, 31/13). Hz. Lokman'ın oğluna öğütte bulunmasının onun hikmet sahibi bir kimse olmasının göstergelerinden biri olduğu belirtilmekte; insanın kemâlinin yalnızca kendisini yetiştirmesiyle değil, başkalarının eğitim ve gelişimine katkı sağlamasıyla da gerçekleştiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda Hz. Lokman'ın oğluna rehberlik etmeye çalışması, ebeveynlerin çocuklarının dinî eğitimindeki rehberlik sorumluluğuna işaret etmektedir (er-Râzî, t.y., s. 18/154-155). Ayrıca bir babanın çocuğuna iyilikten başka bir şey istemeyeceği ve ona daima yol gösterici bir tavırla yaklaşacağı vurgulanmakta; bu yönüyle Hz. Lokman'ın nasihati, ebeveynlerin çocuklarına yönelik dinî ve ahlâkî eğitim anlayışına örneklik teşkil etmektedir (Kutub, 1991, s. 8/225-226).

Diğer taraftan âyette yer alan “yâ büneyye” hitabının sevgi, şefkat ve içtenliği yansıtan bir ifade olduğu belirtilmektedir. Benzer şekilde “veaza” fiili de Hz. Lokman'ın oğluna yalnızca bilgi aktarmadığını, onu doğru ve hayırlı olana yönlendirmeyi amaçladığını göstermektedir (Yazır, 1992, s. 6/272). Bu durum, ebeveyn-çocuk iletişiminde sevgi temelli ve öğretici bir dilin önemine işaret etmektedir. Nitekim Hz. Lokman'ın kullandığı öğretici ve açıklayıcı üslup, eğitsel rehberliğin etkili bir örneğini ortaya koymaktadır. Özellikle dijital çağda anne-babaların çocuklarıyla sağlıklı iletişim kurmaları ve onları yönlendirmeleri, dinî ve ahlâkî değerlerin aktarımı açısından büyük önem arz etmektedir (Kasapoğlu, 2008, s. 16).

Kur'an'da ebeveynlerin çocuklarına rehberliğini yansıtan bir diğer örnek de Hz. Nuh ile oğlu arasında geçen diyalogdur. Bu kıssa, anne-babaların çocuklarını doğru olana yönlendirme

sorumluluğunu ve bu süreçte karşılaşılabilecekleri zorlukları ortaya koyması bakımından dikkat çekicidir. Nitekim tufanın en şiddetli anında Hz. Nuh'un oğluna "Yavrucuğum!" diye seslenerek onu gemiye davet etmesi ve inkârcılarla birlikte olmaması konusunda uyarması, ebeveynlerin çocuklarına yönelik rehberlik görevini zor şartlarda dahi sürdürmeleri gerektiğini göstermektedir (Hûd, 11/42). Bunun yanında Hz. Nuh'un oğlunun kurtuluşunu istemesi ve onu son ana kadar doğru olana davet etmeyi sürdürmesi, ebeveynlerin çocuklarının dinî ve ahlâkî gelişimindeki sorumluluklarının önemine işaret etmektedir (er-Râzî, t.y., s. 13/27-32). Ayrıca Hz. Nuh'un oğluna sevgi ve şefkat ifade eden bir üslupla hitap etmesi, dinî eğitim ve değer aktarımında iletişimin sevgi temelli bir yaklaşım üzerine inşa edilmesi gerektiğini göstermektedir (Kutub, 1991, s. 6/78-79).

Bununla birlikte Hz. Nuh'un bütün çabalarına rağmen oğlunun bu çağrıya olumlu karşılık vermemesi, ebeveynlerin rehberlik etmekle yükümlü olduklarını; ancak eğitim sürecinin sonucunun her zaman onların iradesi doğrultusunda şekillenmeyebileceğini ortaya koymaktadır (Taberî, 1996, s. 4/491-492). Bu yönüyle Hz. Nuh'un hitabı, ebeveynlerin çocuklarını doğru olana yönlendirme çabalarında sevgi ve şefkat temelli bir iletişim dili benimsemelerinin önemini ortaya koymaktadır (es-Sâbûnî, 2003, 3/91).

Ebeveyn-çocuk iletişimi ve eğitsel rehberliğe ilişkin bir diğer örnek, Hz. Yakub'un oğlu Hz. Yusuf'a yönelik nasihatinde görülmektedir. Hz. Yusuf'un gördüğü rüyayı babasına anlatması üzerine Hz. Yakub, ona şu şekilde hitap etmiştir: "*Yavrucuğum! Rüyanı kardeşlerine anlatma; sonra sana bir tuzak kurarlar. Çünkü şeytan insanın apaçık düşmanıdır*" (Yûsuf, 12/5). Bu durum, ebeveynlerin çocuklarını karşılaşılabilecekleri tehlikelere karşı uyarmaları ve onları koruyucu bir rehberlikle yönlendirmeleri bakımından dikkat çekici bir örnek teşkil etmektedir. Nitekim Hz. Yakub, Hz. Yusuf'un gördüğü rüyanın taşıdığı anlamı fark ederek kardeşlerinin kıskançlık duygusuna kapılabileceklerini düşünmüş ve bu nedenle rüyasını onlara anlatmamasını tavsiye etmiştir (er-Râzî, t.y., s. 13/162-166). Benzer şekilde, diğer oğullarının kıskançlıkları sebebiyle Hz. Yusuf'a zarar verebileceklerinden endişe ettiği ve bu sebeple onu tedbirli davranmaya yönlendirdiği belirtilmektedir (Taberî, 1996, s. 5/7-8). Bu yönüyle söz konusu öğüt, anne-babaların çocuklarını muhtemel risklere karşı bilinçlendirmeleri ve onları korumaya yönelik rehberlikte bulunmalarının önemini ortaya koymaktadır (Kutub, 1991, s. 6/232-233).

Ebeveyn-çocuk iletişimi ve eğitsel rehberliğin bir diğer boyutu da çocukların önemli meselelerde bilgilendirilmesi ve karar süreçlerine dâhil edilmesidir. Bu bağlamda Hz. İbrahim'in Hz. İsmail ile gerçekleştirdiği diyalog, dikkat çekici bir örnek sunmaktadır. Nitekim bazı müfessirler, Hz. İbrahim'in oğluna danışmasının amacının onun görüşünü öğrenmekten ziyade yaşanacak olaydan haberdar edilmesini sağlamak, Allah'ın emrine karşı göstereceği sabrı ortaya çıkarmak ve onu bu sürece hazırlamak olduğunu belirtmişlerdir. Bu çerçevede Hz. İsmail'in durumdan haberdar edilmesi, kalben güçlendirilmesi ve sabra hazırlanması amaçlanmıştır (er-Râzî, t.y., s. 18/624-628; es-Sâbûnî, 2003, s. 5/242). Bunun yanında, ilahî bir buyruk söz konusu olmasına rağmen Hz. İbrahim'in bu emri zorlayıcı bir tutumla değil, istişare ve iletişim yoluyla oğluna aktarması, aile içi rehberliğin karşılıklı güven ve anlayış temelinde yürütülmesi gerektiğini göstermektedir. Hz. İsmail'in ilahî emrin gerektirdiği sürece bilinçli bir şekilde dâhil edilmesi, aile içinde iletişim, istişare ve teslimiyet gibi dinî ve ahlaki değerlerin aktarımına örnek teşkil etmektedir (Yazır, 1992, s. 6/442-443; Kutub, 1991, s. 8/508-510).

Ele alınan örnekler birlikte değerlendirildiğinde, Kur'an'da ebeveyn-çocuk iletişimi ve eğitsel rehberliğin sevgi, şefkat, öğüt, koruyucu yönlendirme ve istişare temelleri üzerine inşa edildiği görülmektedir. Hz. Lokman, Hz. Nuh, Hz. Yakub ve Hz. İbrahim örnekleri, ebeveynlerin çocuklarının dinî ve ahlâkî gelişiminde üstlendikleri rehberlik sorumluluğunu ortaya koymaktadır. Nitekim sağlıklı aile içi iletişim, aile bireylerinin birbirlerini daha iyi anlamalarına katkı sağlamakta ve çocuklara yönelik tutumların şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Çamdibi, 1999, s. 137). Ayrıca günümüzde yapılan araştırmalar, ebeveynlerin çocuklarına karşı sert ve kırıncı bir dil

kullanmalarının iletişimi olumsuz etkilediğini; buna karşılık anlayış ve güvene dayalı iletişimin çocukların gelişimine olumlu katkı sağladığını göstermektedir (Tarhan, 2013, s. 122). Bu bakımdan Kur'an'da yer alan ebeveyn-çocuk ilişkisine dair örnekler, günümüz aileleri için de önemli eğitsel ilkeler sunmaktadır.

1.2.3. Çocuk Eğitiminde Örneklik ve Model Olma

Çocukların dinî ve ahlâkî gelişiminde anne-babanın tutum ve davranışları önem arz etmektedir. Bu nedenle aile içinde gerçekleştirilen eğitim sürecinde, sözlü nasihatların yanı sıra ebeveynlerin sergiledikleri davranışlar da çocuklar için güçlü bir öğrenme ve model alma kaynağı oluşturmaktadır. Nitekim Kur'an'da, aile bireylerinin dinî ve ahlâkî eğitiminde ebeveynlerin örnekliğine ve rehberlik rolüne işaret eden çeşitli âyetler yer almakta; bu âyetlerde değerlerin aktarımında fiili örnekliğin önemi vurgulanmaktadır.

Çocuk eğitiminde örneklik ve model olmanın önemini ortaya koyan âyetlerden biri “*Ailene namazı emret; kendin de ona sabırla devam et.*” (Tâhâ, 20/132) şeklinde geçen ifadesidir. Bu âyet, aile bireylerine emredilen dinî sorumlulukların ebeveyn tarafından da uygulanması gerektiği ifade etmekte; davranışlarla yapılan eğitimin sözlü nasihatlerden daha etkili olduğuna dikkat çekilmektedir (er-Râzî, t.y., s. 19/82-83). Bunun yanında, kişinin ailesini ibadete yönlendirirken aynı zamanda bu konuda kararlılık göstermesi gerektiği belirtilmekte ve eğitim sürecinde söz ile davranış arasındaki uyumun önemi vurgulanmaktadır (Taberî, 1996, s. 5/503). Ayrıca aile ortamının dinî değerlerin yaşandığı bir eğitim atmosferine dönüştürülmesi gerektiği vurgulanmakta; ebeveynlerin ibadet hayatındaki sürekliliklerinin çocukların dinî gelişimine katkı sağlayacağı ifade edilmektedir (Kutub, t.y., s. 7/248-249). Benzer şekilde, aile fertlerinin namaza yönlendirilmesi ve kişinin bu ibadeti huşû içerisinde yerine getirmede sabır göstermesi gerektiği belirtilmekte (es-Sâbûnî, 2003, 4/58-59); bu durum, çocuk eğitiminde ebeveynlerin dinî sorumlulukları yaşayarak örneklik sergilemelerinin önemini ortaya koymaktadır. Böylece âyet, çocukların dinî ve ahlâkî gelişiminde ebeveynlerin sözleri kadar davranışlarıyla da örnek olmalarının önemine dikkat çekmektedir.

Örneklik ve model olmanın önemine işaret eden âyetlerden biri de, “*Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz?*” (es-Saf, 61/2) buyruğudur. Âyette, söz ile davranış arasındaki tutarsızlık eleştirilmekte; müminlerin söyledikleri hususları fiilen yerine getirmeleri gerektiği vurgulanmaktadır (Râzî, t.y., s. 21/456-458). Benzer şekilde, kişinin sözlerinin davranışlarıyla desteklenmesi gerektiği belirtilmekte ve işlerin sözlere uymamasının Allah katında hoş karşılanmayan bir tutum olduğu ifade edilmektedir (Taberî, 1996, s. 8/271-272). Ayrıca mümin şahsiyetinin temel özelliklerinden birinin söz ve davranış bütünlüğü olduğu, kişinin başkalarına tavsiye ettiği değerleri öncelikle kendi hayatında uygulaması gerektiği vurgulanmaktadır (Kutub, 1991, s. 9/634-639). Bu yönüyle âyet, çocuk eğitiminde ebeveynlerin yalnızca öğüt veren değil, tavsiye ettikleri değerleri yaşayarak çocuklarına model olan bireyler olmaları gerektiğine işaret etmektedir.

Nitekim bu ilkeye paralel olarak, kişinin kendi davranışlarıyla tutarlı olmayan söz ve tavsiyelerde bulunmasının dinî ve ahlâkî açıdan uygun olmadığı belirtilmektedir (Köylü, 2003, s. 208). Modern eğitim araştırmaları da ebeveynlerin kendi yaşamlarında uygulamadıkları davranışları çocuklarına telkin etmelerinin, çocuklar tarafından çoğu zaman bir çelişki ve güven sorunu olarak algılandığını ortaya koymaktadır (Ay, 1994, s. 165-166). Dolayısıyla çocuk eğitiminde ebeveynlerin söz ve davranışları arasındaki uyum, yalnızca bireysel bir erdem değil, aynı zamanda dinî ve ahlâkî değerlerin etkili biçimde aktarılmasını sağlayan temel bir eğitim yöntemi olarak değerlendirilebilir.

Çocuk eğitiminde örnekliğin önemine işaret eden bir diğer âyet ise, Hz. İsmail hakkında, “*O, ailesine namazı ve zekâtı emrederdi.*” (Meryem, 19/55) buyruğudur. Âyetin tefsirinde, Hz. İsmail'in dinî ve ahlâkî sorumlulukları öncelikle kendi ailesine öğretmesi ve onları bu konuda yönlendirmesi gerektiği belirtilmekte; iyilik ve ibadetlerin önce aile bireylerine emredilmesinin onların diğer insanlara örnek olmalarını sağlamaya yönelik olduğu ifade edilmektedir (Râzî, t.y., s. 15/369-371).

Bunun yanında, Hz. İsmail'in sözünde duran bir kimse olarak tanıtılması, doğruluk ve güvenilirlik gibi ahlâkî değerlerin eğitiminde örnekliğin önemini ortaya koymaktadır (es-Sâbûnî, 2003, s. 3/494). Benzer şekilde, onun yakınlarına namaz ve zekâtı emretmesi, aile içinde dinî sorumlulukların yerine getirilmesi konusunda rehberlik ettiğini göstermektedir (Kutub, 1991, s. 7/172). Bu yönüyle Hz. İsmail örneğinde de aile içinde dinî ve ahlâkî değerlerin aktarımında ebeveynlerin sadece rehberlik eden değil, aynı zamanda yaşantılarıyla örnek olan bireyler olmalarının önemi vurgulanmaktadır.

Nitekim gerek İslam eğitim geleneğinde gerekse modern eğitim yaklaşımlarında, değerlerin aktarımında örnek olmanın belirleyici bir role sahip olduğu kabul edilmektedir. Bu bağlamda, ahlâk eğitiminde bireylerin yalnızca doğru davranışları tavsiye etmelerinin değil, aynı zamanda bu davranışları kendi hayatlarında uygulamalarının da gerekli olduğunu belirtilmektedir (Berkowitz, 2002, s. 81). Benzer şekilde, insanların duygu dünyalarına nüfuz ederek onları etkileyebilmenin temel şartlarından birinin samimiyet olduğu ifade edilmektedir (Köylü, 2003, s. 208). Dolayısıyla çocuk eğitiminde ebeveynlerin sergiledikleri davranışlar, dinî ve ahlâkî değerlerin aktarılmasında etkili bir eğitim aracı olarak değerlendirilebilir.

Örneklik ve model olma ilkesinin en kapsamlı örneklerinden bir diğeri de Hz. Peygamber'in müminler için model şahsiyet olarak sunulmasıdır. Nitekim Ahzâb sûresinin 21. âyetinde Hz. Peygamber'in müminler için en güzel örnek olduğu belirtilmektedir. Bu çerçevede müminlerin sözlerinde, davranışlarında ve bütün tutumlarında onu örnek almaları gerektiği ifade edilmektedir (Taberî, 1996, s. 6/485). Bunun yanında, Hz. Peygamber'in Allah'a ve âhiret gününe inananlar için ideal bir model olduğu, onun sözleri kadar davranışlarının da yol gösterici nitelik taşıdığı vurgulanmaktadır. Sabrı, kararlılığı, fedakârlığı ve insanlarla kurduğu ilişkiler, müminler için uygulanabilir bir örnek olarak değerlendirilmektedir (Kutub, 1991, s. 8/299-301). Bu yönüyle âyet, din eğitimi ve değer aktarımında sözlü öğütlerin yanı sıra davranışlarla örneklik sergilemenin önemine işaret etmektedir. Nitekim yapılan araştırmalar da ibadet konusunda davranışlarıyla örnek olan ebeveynlerin çocukları üzerindeki etkilerinin daha güçlü olduğunu; buna karşılık kendi hayatlarında uygulamadıkları hususları çocuklarına telkin eden ebeveynlerin beklenen etkiyi oluşturamadıklarını ortaya koymaktadır (Ay, 1994, s. 165-166). Bu durum, ailede din eğitimi ve değer aktarımında ebeveynlerin sergiledikleri örnek davranışların etkili eğitim yöntemlerinden biri olduğunu göstermektedir.

İncelenen âyetler, çocuk eğitiminde örnekliğin ve söz-davranış tutarlılığının önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Ebeveynlerin dinî ve ahlâkî değerleri yalnızca sözlü olarak aktarmalarının değil, bu değerleri günlük yaşamlarında görünür kılmalarının da eğitim sürecinin bir parçası olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bu yönüyle Kur'an'da yer alan örnekler, ailede din eğitimi ve değer aktarımında fiilî örnekliğin önemine işaret etmektedir.

2. Sünnet Perspektifinden Ailede Din Eğitimi ve Değer Aktarımı

2.1. Eşler Arası İletişim ve Aile İçi Değerlerin İnşası

Hız. Peygamber'in aile hayatına ilişkin uygulamaları, eşler arasındaki iletişim, sevgi, saygı ve sorumluluk bilincinin ailede din eğitimi ve değer aktarımındaki önemini ortaya koymaktadır. Onun aile hayatında benimsediği tutum ve davranışlar, aile bireyleri arasındaki ilişkilerin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesine katkı sağladığı gibi, dinî ve ahlâkî değerlerin gelecek nesillere aktarılmasında da önemli bir rehber niteliği taşımaktadır.

Bu bağlamda, aile bireyleri arasındaki ilişkilerin sevgi ve saygı temeline dayandırılması, aile içi huzurun sağlanmasında belirleyici bir rol oynamakta ve bu huzurlu ortam, çocukların hem insani gelişimlerini hem de akademik başarılarını olumlu yönde etkilemektedir. Buna karşılık, huzursuz bir aile ortamında yetişen çocukların çeşitli alanlarda akranlarına göre geri kaldıkları görülmektedir. Nitekim günümüzde yapılan araştırmalar, aile bireyleri arasındaki iletişimin zayıf olduğu ailelerin uzun vadede birlikteliklerini sürdüremediklerini ve bu durumun çoğu zaman boşanmalara sebebiyet

verdiğini ortaya koymaktadır. Ortaya çıkan bu olumsuz tablo, aynı zamanda evlilik çağındaki gençlerin aile kurma konusundaki istekliliğini de olumsuz yönde etkilemektedir (Aydın, 2015, s. 102). Bu itibarla, aile içerisinde sağlıklı iletişimin, sevgi ve saygının korunması ile dinî ve ahlâkî değerlerin gelecek nesillere aktarılabilmesi için insanlara kitabı, hikmeti ve bilmediklerini öğreten Hz. Peygamber'in (s.a.v.) örneğliğinin esas alınması önem arz etmektedir (Bakara, 2/151). Dolayısıyla aile içi iletişimde, insanlara bir şeyi en güzel biçimde öğreten, muhatabının kalbine hitap eden ve en uygun yöntemi uygulayan Hz. Peygamber'in örnek alınması gerekmektedir (Ebû Gudde, 1998, s. 73).

Aile içi iletişimde örnek alınması gereken hususlardan biri de Hz. Peygamber'in eşleriyle kurduğu ilişki biçimidir. Onun aile hayatı, sevgi, saygı, merhamet, adalet ve karşılıklı sorumluluk bilinci temelinde şekillenmiş; aile içinde ortaya çıkan meselelerin sağlıklı iletişim ve anlayış çerçevesinde ele alınmasına dair önemli örnekler sunmuştur. O, Allah'tan aldığı eğitimi ailesinde uygulamış ve bu uygulamalar, özellikle Hz. Âişe aracılığıyla sonraki nesillere aktarılmıştır (Aydın, 2015, s. 107). Bu bağlamda Hz. Peygamber'in birçok uygulaması olmakla birlikte, özellikle aile bireyleri arasındaki iletişimi ve ailede dinî-ahlâkî değerlerin yaşatılmasını ilgilendiren şu hususlar öne çıkmaktadır: Öncelikle, kadınların haklarının korunmasını vurgulamış ve onları bir emanet olarak nitelendirmiştir (Müslim, 1955, Hacc, 1218). Bu hakları yalnızca maddi ihtiyaçlarla sınırlı olarak değerlendirmek gerçekçi olmayacaktır. Nitekim Hz. Peygamber, birçok hadiste bu hususa dikkat çekmektedir. Bu bağlamda bir hadiste, bu haklardan birinin erkeğin ev işlerinde kendi eşiyle danışması olduğunu ifade etmesi özellikle dikkat çekicidir (Ebû Dâvûd, 1988, Nikâh, 2090). Netice olarak, danışmanın bulunduğu bir ailede eşler, sorunları çözmek amacıyla birlikte vakit geçirir, konu üzerinde sözlü tartışmalarda bulunur ve bu süreçte dayanışma ile kaynaşmayı güçlendirir. Böylece aile içerisinde karşılıklı anlayış, istişare ve sorumluluk bilinci gelişmekte; dinî ve ahlâkî değerlerin aile bireylerine aktarılması daha sağlıklı bir zeminde gerçekleşmektedir.

Hz. Peygamber'in günlük yaşamında zamanı etkin ve dengeli bir biçimde kullanmasına en güzel örneklerden biri, günün üçte birini eşleriyle geçirmesidir (Zuhrî, 2001, s. 1/425). Bu tutum, hayatın her alanında ölçülülük ve denge ilkesinin gözetilmesi gerektiğini göstermekte; aile bireylerine zaman ayırmanın aile içi huzur, iletişim ve değer aktarımı açısından taşıdığı öneme de işaret etmektedir. Nitekim Hz. Peygamber, zamanını yalnızca ibadet veya kişisel ihtiyaçlarını karşılamakla sınırlamamış; aile bireylerine vakit ayırarak onlarla sürekli bir iletişim içinde olmayı da ihmal etmemiştir. Onun bu yaklaşımı, Sünnet'in aile hayatına ilişkin "ilgi ve paylaşım" ilkesinin pratik bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Bu anlayış, aile bireyleri arasında duygusal bağlılığın güçlenmesine ve sağlıklı iletişimin süreklilik kazanmasına zemin hazırlamıştır. Aynı zamanda aile bireylerinin birbirlerini daha yakından tanımalarına, karşılıklı sorumluluk bilincinin gelişmesine ve dinî-ahlâkî değerlerin yaşayarak aktarılmasına katkı sağlamıştır. Bu durum, aile içerisinde sevgi, saygı ve dayanışma gibi temel değerlerin korunmasına yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in zaman yönetimi konusundaki örnek tutumu, aile bireyleri arasındaki iletişimin güçlendirilmesi ve ailede din eğitimi ile değer aktarımının sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi açısından önemli bir model sunmaktadır.

Hz. Peygamber, hem dinî hem de siyasî lider olarak görev yaptığı dönemde, hanımlarına karşı hoşgörülü ve yumuşak bir tutum sergilemiş; eşleriyle ilişkilerinde sevgi ve şefkatin hâkim olmasını titizlikle sağlamıştır (Apak, 2010, s. 61). Bu bağlamda, eşleriyle doğrudan iletişim kurmuş ve zaman zaman şakalaşarak aralarındaki yakınlığı güçlendirmiştir (Buhârî, 1987, Edeb, 81; Ebû Dâvûd, 1988, Edeb, 54). Ayrıca, Hz. Peygamber'in aile ilişkilerinde şiddete hiçbir şekilde yer vermemesi, onun ahlâkî ve sosyal örneğliğinin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır (Zuhrî, 2001, s. 1/314-315); zira şiddet yalnızca fiziksel değil, sözlü, psikolojik veya duygusal boyutlarda da ortaya çıkabilmekte ve aile içinde ciddi sorunlara yol açabilmektedir (Öner, 2020, s. 177). Dolayısıyla, Hz. Peygamber'in aile içi iletişimdeki yaklaşımını yalnızca tarihsel bir örnek olarak değerlendirmek sınırlı bir bakış açısı olacaktır. Nitekim onun aile hayatında ortaya koyduğu sevgi, merhamet ve

hoşgörü temelli yaklaşım, ailede din eğitimi ve değer aktarımının sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi açısından önemli ilkeler sunmaktadır. Hz. Peygamber, ailesine zaman ayırmış, sevgi ve saygıdan taviz vermemiş, aile bireyleriyle kurduğu ilişkilerde örnek bir tutum sergilemiştir. Nitekim Hz. Peygamber'in sünneti aile içi iletişimde olduğu kadar, sevgi, saygı, merhamet ve sorumluluk gibi değerlerin aile içerisinde yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması hususunda da Müslümanlar için önemli bir rehber niteliği taşımaktadır. Bu yönüyle İslâm dini, aile kurumuna verdiği önem doğrultusunda onu toplumsal güvenin ve ahlâkî gelişimin temel kaynaklarından biri olarak konumlandırmaktadır (Özgüven, 2000, s. 21).

Netice itibarıyla Hz. Peygamber'in eşleriyle olan ilişkilerinde sergilediği sevgi, saygı, istişare, paylaşım ve sorumluluk temelli yaklaşım, aile içi iletişimin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesine önemli katkılar sunmaktadır. Onun aile hayatında ortaya koyduğu bu örneklik, ailede din eğitimi ve değer aktarımının yalnızca sözlü öğütlerle değil, davranışlar yoluyla da gerçekleştirildiğini göstermektedir. Bu yönüyle Hz. Peygamber'in sünneti, aile içerisinde dinî ve ahlâkî değerlerin yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması hususunda önemli bir rehber niteliği taşımaktadır.

2.2. Çocuk Eğitimi ve Değer Aktarımında Hz. Peygamber'in Örnekliliği

Hz. Peygamber'in sünnetinde ve günlük yaşamında dikkat çeken önemli hususlardan biri, çocuklarla kurduğu ilişki ve iletişimidir. Onun bu konudaki uygulamaları, çocuk eğitimi ve değer aktarımı açısından önemli ilkeler içermektedir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.), toplumun her kesimiyle olduğu gibi çocuklarla da güçlü bir iletişim kurmuştur. Bu bağlamda, "Hiçbir baba, çocuğuna güzel terbiyeden daha kıymetli bir bağışta bulunmamıştır." (Tirmizî, t.y., Birr, 33) hadisi, Hz. Peygamber'in çocuk eğitimine ve değer aktarımına verdiği önemi açık biçimde ortaya koymaktadır. Dolayısıyla çocuklarla kurulan iletişimde Hz. Peygamber'in örnek alınması, sevgi, saygı ve huzura dayalı bir aile yapısının oluşmasına önemli katkı sağlayacaktır. Aile içi sağlıklı iletişimin tesisi, yalnızca çocukların fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanmasıyla değil; aynı zamanda duygusal ihtiyaçlarının da gözetilmesiyle mümkündür. Bu yaklaşım, çocuğun hem duygusal hem de iletişimsel gelişimine olumlu yönde katkı sağladığı gibi, dinî ve ahlâkî değerlerin kazandırılmasına da zemin hazırlamaktadır (Yavuzer, 2008, s. 73).

Bu çerçevede, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) çocuklarla olan iletişiminde özellikle üç temel hususa dikkat ettiği görülmektedir: çocuklara özel ilgi göstermek, onlarla şakalaşmak ve onları sosyal hayata alıştırmak. Bu üç ilke, hem çocukların eğitiminde hem de dinî ve ahlâkî değerlerin kazandırılmasında belirleyici bir rol oynamaktadır. Çocuğa ilgi göstermek ve güven duygusunu pekiştirmek, onun kişisel gelişiminde ve sosyal ilişkilerinde önemli bir yer tutmaktadır. Nitekim Hz. Peygamber bu konuda titiz davranmış, çocuklara selam vererek hâl ve hatırlarını sormuş, onlara bireysel değer atfetmiştir (Buhârî, 1987, Edeb, 81; Müslim, 1955, Selâm, 15). Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim'in sütannesini, demircilikle uğraşan bir ailenin mensubu olup Medine'nin kenar mahallesinde ikamet etmekteydi. Hz. Peygamber, İbrahim'i görmek için her gün o yolu kat eder ve duman yükselen o eve girerek çocuğuyla vakit geçirirdi (Buhârî, 1987, Edeb, 18; Müslim, 1955, Fedâil, 63). Bu tutum, onun çocuklarına karşı duyduğu sevgi, şefkat ve özlemin açık bir göstergesidir. Aynı şekilde Hz. Peygamber'in çocukları öpmesi, koklaması ve kucaklaması da sevgisini fiilen ortaya koyan önemli bir davranıştır. Bu yönüyle Hz. Peygamber (s.a.v.), sevginin yalnızca sözle değil, davranışla da ifade edilmesi gerektiğini göstermiş; çocuk eğitiminde ilgi ve sevgi temelli yaklaşımın önemine dikkat çekmiştir (İbn Hanbel, 1992, 2/440).

Hz. Peygamber'in çocuklarla olan iletişiminde örnek teşkil eden bir diğer yön ise şakalaşma ve oyun unsurudur. O, çocuklarla şakalaşır, onların anlayış düzeyine uygun oyunlara katılırdı. Örneğin, bir defasında Hz. Peygamber'in kovadan ağzına su alarak Muhammed b. Rebî'nin yüzüne su püskürtmesi bu yaklaşımın somut bir örneğidir (Buhârî, 1987, İlim, 18). Aynı şekilde Hz. Peygamber'in torunları Hasan ve Hüseyin'i omuzlarına alması ve bunu gören bir sahâbinin "Ne güzel

bineğiniz var!” demesi üzerine, Hz. Peygamber’in “Onlar da ne güzel binicilerdir.” buyurması da onun çocuklarla kurduğu sevgi ve yakınlık temelli iletişimi göstermektedir (Tirmizî, t.y., Menâkıb, 31). Bu tür uygulamalar, çocukların kendilerini değerli hissetmelerine katkı sağladığı gibi, sevgi ve aidiyet duygularının gelişimini de desteklemektedir. Bu yönüyle Hz. Peygamber, oyun ve şakalaşmayı çocuk eğitiminde etkili bir yöntem olarak kullanmıştır.

Hz. Peygamber’in çocuklara yönelik bir diğer uygulaması, onların sosyal hayata katılımını teşvik etmesidir. Bu yönüyle onun örnekliği, çocukların sosyal, dinî ve ahlâkî gelişimlerini destekleyen önemli bir eğitim modeli sunmaktadır. Medine’deki Mescid-i Nebevî, sosyal hayatın merkezinde yer almakta olup Hz. Peygamber, çocukların bu ortama katılmalarına hiçbir engel koymamıştır. Bu durum, onların toplumsal hayata alışmaları açısından büyük önem taşımaktadır (Komisyon, 2015, 4/149). Ayrıca vakit namazlarında çocukların da hazır bulunmaları (Ebû Dâvûd, 1988, Salât, 96) hem ibadet bilincinin gelişmesine hem de sosyal farkındalığın artmasına katkıda bulunmuştur. Buna ek olarak, Hz. Peygamber (s.a.v.) minberde hutbe okuduğu bir sırada torunları Hasan ve Hüseyin’in düşe kalka kendisine yaklaşımaya çalıştıklarını görünce, minberden inip onları kucaklayarak önüne oturtmuştur (Tirmizî, t.y., Menâkıb, 9). Bu davranış, hangi şart altında olunursa olunsun, çocukların ihtiyaçlarına karşı duyarlı olmanın ve onlara sevgiyle yaklaşmanın önemini vurgulamaktadır. Hz. Peygamber’in çocuklarla kurduğu bu çok yönlü iletişim biçimi, çocuk eğitiminde ilgi, empati ve sevgi temelli bir yaklaşımın önemini ortaya koyduğu gibi, dinî ve ahlâkî değerlerin kazandırılmasına da katkı sağlamaktadır.

Verilen örneklerde görüldüğü üzere, Hz. Peygamber’in çocuklarla kurduğu sevgi temelli iletişim modeli, çocuk eğitimi ve değer aktarımı açısından önemli bir örneklik teşkil etmektedir. Hz. Peygamber, çocukların ilgisini canlı tutmak amacıyla onlarla iletişimini kesmemiş; oyun oynama, şakalaşma ve onları sosyal hayata alıştırmaya gibi uygulamalarla duygusal ihtiyaçlarını karşılamaya özen göstermiştir. Bu yaklaşım, çocukların yalnızca fiziksel ihtiyaçlarının karşılanmasının yeterli olmadığını; onların sevgi, ilgi, güven ve aidiyet gibi duygusal ihtiyaçlarının da gözetilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Onun sünnetinde yer alan bu uygulamalar, çocukların sağlıklı bir kişilik geliştirmelerine, dinî ve ahlâkî değerleri benimsemelerine ve toplumsal hayata uyum sağlamalarına katkı sunmaktadır. Dolayısıyla anne-babaların Hz. Peygamber’in bu örnekliğini rehber edinmeleri, çocuklarla sağlıklı iletişim kurmalarına ve aile içerisinde dinî ve ahlâkî değerlerin daha etkili bir şekilde aktarılmasına yardımcı olacaktır.

Sonuç

Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmeler, hayatın birçok alanını etkilediği gibi aile bireyleri arasındaki iletişimi, ebeveyn-çocuk ilişkilerini ve değer aktarımı süreçlerini de önemli ölçüde dönüştürmüştür. Özellikle dijital ekran kullanımının yaygınlaşması, aile bireylerinin birlikte geçirdikleri zamanın azalmasına neden olmuş; yüz yüze iletişimi, duygusal paylaşımı ve aile içi etkileşimi doğrudan etkilemiştir. Bu durum, ailede din eğitimi ve değer aktarımının hangi ilke ve yöntemler çerçevesinde sürdürülebileceği sorusunu daha da önemli hâle getirmiştir. Bu çerçevede ailede din eğitimi ve değer aktarımı meselesi Kur’an ve Sünnet perspektifinden değerlendirilmiş; ailenin dinî ve ahlâkî değerlerin aktarımındaki merkezi rolü ortaya konulmuştur.

Araştırmada ulaşılan sonuçlara göre Kur’an, aileyi yalnızca biyolojik devamlılığı sağlayan bir kurum olarak değil, aynı zamanda bireyin dinî, ahlâkî ve sosyal gelişiminin şekillendiği temel bir eğitim ortamı olarak konumlandırmaktadır. Kur’an’da aile bireyleri arasındaki ilişkilerin sevgi, saygı, merhamet ve sorumluluk gibi temel değerler üzerine inşa edildiği görülmektedir. Bu çerçevede eşler arasındaki ilişkilerde karşılıklı saygı, hakların korunması ve sorumluluk bilinci öne çıkarken; ebeveyn-çocuk ilişkisinde sevgi, şefkat, rehberlik ve istişare temelli bir yaklaşım dikkat çekmektedir. Ayrıca ailede din eğitimi ve değer aktarımı bağlamında Hz. İbrahim, Hz. Yakub, Hz. Lokman ve Hz. Nuh gibi peygamberlerin ortaya koyduğu örnekler, dinî kimliğin korunması, aile bilincinin güçlendirilmesi ve değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılması bakımından önemli ilkeler sunmaktadır.

Bununla birlikte araştırmada, çocuk eğitiminde örnekliliğin ve model olmanın belirleyici bir role sahip olduğu sonucuna da ulaşılmıştır. Kur'an'da aile bireylerinin sorumluluklarını yerine getirmelerinin istenmesi, söz ile davranış arasında tutarlılığın vurgulanması ve Hz. Peygamber'in müminler için örnek bir şahsiyet olarak sunulması, değer aktarımında fiili örnekliliğin önemini ortaya koymaktadır. Bu durum, ailede din eğitiminin yalnızca sözlü öğütlerle sınırlı olmadığını göstermekte; ebeveynlerin tutum ve davranışları, ibadet hayatları, iletişim biçimleri ve sorumluluk bilinci dinî ve ahlâkî değerlerin çocuklara kazandırılması sürecinde önemli bir işlev üstlenmektedir. Bu yönüyle aile, değerlerin yalnızca öğretildiği değil, aynı zamanda yaşanarak somutlaştırıldığı ve sonraki nesillere aktarıldığı temel bir eğitim ortamı olarak öne çıkmaktadır.

Benzer şekilde Sünnet perspektifinden yapılan değerlendirmeler sonucunda, Hz. Peygamber'in aile hayatında sevgi, saygı, hoşgörü ve merhamet temelli bir iletişim modeli ortaya koyduğu görülmüştür. Hz. Peygamber'in eşleriyle olan ilişkilerinde karşılıklı saygı, anlayış ve paylaşımı esas alan bir tutum sergilemesi; çocuklarına ve torunlarına sevgi, şefkat ve ilgiyle yaklaşması, ailede din eğitimi ve değer aktarımı açısından önemli bir örneklik teşkil etmektedir. Bu durum, dinî ve ahlâkî değerlerin aile ortamında yalnızca teorik olarak öğretilmesinin yeterli olmadığını, aynı zamanda sevgi, şefkat ve güzel davranışlar yoluyla yaşatılarak aktarılması gerektiğini göstermektedir. Bu bakımdan Sünnet, ailede din eğitimi ve değer aktarımının davranış temelli bir süreç olarak yürütülmesine yönelik önemli ilkeler sunmaktadır.

Netice itibariyle Kur'an ve Sünnet'in, günümüz dijital çağında aile bireyleri arasında din eğitimi ve değer aktarımına ilişkin önemli ilkeler sunduğu tespit edilmiştir. Dijital ekran kullanımının ve ekran bağımlılığının aile bireyleri arasındaki iletişim ve etkileşimi olumsuz yönde etkileyebildiği dikkate alındığında, sevgi, merhamet, sorumluluk, rehberlik ve örneklik temelli aile ilişkilerinin önemi daha da belirginleşmektedir. Bu çerçevede aile, dinî ve ahlâkî temel değerlerin öğretildiği ve sonraki nesillere aktarıldığı temel bir eğitim kurumu olma özelliğini sürdürmekte; Kur'an ve Sünnet'in ortaya koyduğu ilkeler ise aile içerisinde din eğitimi ve değer aktarımının sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi açısından önemli bir referans çerçevesi sunmaktadır.

References

- Apak, A. (2010). Hz. Peygamber'in çocuklarla ilişkileri üzerine tespit ve değerlendirmeler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19(1), 43–67.
- Arslan, Y. (2022). *Aile kurumunun inşası ve sürdürülebilmesinde Kur'an'ın önerdiği temel ilke ve değerler*. Kitap Dünyası Yayınları.
- Ay, M. E. (1994). Aile ortamında yerine getirilen ibadetlerin çocuk üzerindeki etkileri. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1, 165–166.
- Aydın, N. (2015). Hz. Peygamber'in aile hayatında eşler arası iletişimin temel ilkeleri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 99–129.
- Berkowitz, M. W. (2002). The science of character education. In W. Damon (Ed.), *Bringing in a new era in character education* (pp. 43–63). Hoover Institution Press.
- Buhârî, M. İ. (1987). *el-Câmi 'u's-sahîh* (M. D. el-Buğâ, Thk.). Dâru İbn Kesîr.
- Çamdibi, H. M. (1999). Aile içi ilişkiler ve aile rehberliği. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 6, 131–138.
- Demir, G. (2022). Teknoloji bağımlılığında: Kuramlar, kavramlar, belirtiler ve aşamalar. G. Demir (Ed.), *Teknoloji bağımlılığı ve mücadele* (s. 29-44) içinde. Akademisyen Kitabevi.
- Derveze, İ. (2000). *et-Tefsîru'l-hadîs*. Dârü'l-Garbi'l-İslâmî.
- Durak, E. & Durak, Ö. (2024). Dijital çağda aile. M. Batur (Ed.), *Gündelik hayatta dijital çağın yansımaları* (s. 77-94) içinde. Eğitim Yayınevi.
- Ebû Dâvûd, S. (1988). *Sünen-i Ebû Dâvûd* (Cilt 1–2).
- Ebû Gudde, A. (1998). *Bir eğitimci olarak Hz. Muhammed ve öğretim metotları*. Enbiya Yayınları.
- Elkin, F. (1995). *Çocuk ve toplum: Çocuğun toplumsallaşması* (N. Güngör, Çev.). Gündoğan Yayınları.
- Er-Râzî, F. (t.y.). *Mefâtihu'l-gayb (Tefsîr-i kebîr)*. Akçağ Yayınları.
- Esad, M. (2001). *Kur'an mesajı* (C. Kaytak & A. Ertürk, Çev.). İşaret Yayınları.
- es-Sâbûnî, M. A. (2003). *Safvetü't-tefâsîr* (S. Gümüş & N. Yılmaz, Çev.). Ensar Neşriyat.
- Fortunato, J. A. (2005). *Making media content: The influence of constituency groups on mass media*. Lawrence Erlbaum Associates. <https://doi.org/10.4324/9781410613844>
- İbn Hanbel, A. (1992). *el-Müsned*. Çağrı Yayınları.
- İbn Kesîr, E. F. (1990). *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'azîm*. Mektebetü'l-Menâr.
- İbn Manzûr, M. (1993). *Lisânu'l-'Arab*. Dâru Sâdr.
- Jensen, A.-M. & McKee, L. (Eds.). (2003). *Children and the changing family: Between transformation and negotiation*. Psychology Press
- Kanik, İ. (2020). Kur'an kıssalarında ailevi ilke ve değerler. *Tefsir Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 256–286. <https://doi.org/10.31121/tader.757908>
- Kanik, İ. (2025). Ahkâm âyetleri özelinde ailede anne ve babanın ahlakî-hukukî sorumlulukları. 4. *Uluslararası Ankara Bilimsel Araştırmalar ve Inovasyon Kongresi Bildirileri*.
- Kasapoğlu, A. (2008). Kur'an'a göre ailenin din eğitimi görevi. *Diyanet İlmi Dergi*, 44(2), 6–26.
- Kırca, C. (1991). Kur'an'a göre ailenin psikolojik temelleri. *Diyanet İlmi Dergi*, 27(2), 67–79.

- Komisyon. (2015). *Hadislerle İslam*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Köylü, M. (2003). *Psiko sosyal açıdan dinî iletişim*. Ankara Okulu Yayınları.
- Kutub, S. (1991). *Fî zılâli'l-Kur'ân* (S. Uçan & V. İnce, Çev.). Dünya Yayıncılık.
- Mevdûdî, E. (1996). *Tefhîmu'l-Kur'ân* (M. Han vd., Çev.). İnsan Yayınları.
- Müslim, İ. H. (1955). *el-Câmi 'u's-sahîh* (Cilt 1–5).
- Nadjib, R., & Nino, R. (1994). *Marriage and family: A personal reflection. Marriage and the family in today's world: Interreligious colloquium* (21–25 September 1994).
- Nesefî, N. Ö. (2019). *et-Teysîr fi't-tefsîr: Ömer Neseî tefsiri* (M. Coşkun, Haz. ve Çev.). Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Oktik, N., & Reşitoğlu, H. (2018). *Aileyi anlamak: Disiplinler arası yaklaşım*. Nobel Yayıncılık.
- Öner, A. (2020). Aile içi iletişimde tarafların birbirlerini dinleme ve anlama tahammülünde Hz. Peygamber'in örnekliliği. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25, 169–182.
- Özbay, F. (2017). *Dünden bugüne aile, kent ve nüfus*. İletişim Yayınları.
- Özçelik, M. K. (2025). *Gelenekten günümüze ailede toplumsal cinsiyet rollerinin değişiminde kadın eğitiminin rolü. İctimaiyat, Aile Özel Sayısı*, 261–273. <https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1740714>
- Özgüven, İ. E. (2000). *Evlilik ve aile terapisi*. PDREM Yayınları.
- Sarı, C. & Karadeniz, H. (2019). İnternet bağımlılığının aile içi ilişkilere etkisi. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 28(4), 294-298. <https://doi.org/10.17942/sted.518245>
- Taberî, M. b. Cerîr. (1996). *Taberî tefsiri* (H. Karakaya & K. Aytekin, Çev.). Hisar Yayınevi.
- Tarhan, N. (2013). *Toplum psikolojisi*. Timaş Yayınları.
- Tezcan, M. (1981). *Kuşaklar çatışması*.
- Tezel Şahin, F., Akıncı Coşgun, A. & Aydın Kılıç, Z. N. (2017). Babaların çocuklarıyla vakit geçirme durumlarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37(1), 319-343.
- Tirmizî, E. İ. (t.y.). *el-Câmi 'u's-sahîh* (A. M. Şâkir, Thk.). Dâru İhyâ'î't-Türâsî'l-'Arabî.
- Yavuzer, H. (2008). *Çocuk psikolojisi*. Remzi Kitabevi.
- Yazır, H. (1992). *Hak dini Kur'an dili*. Zehraveyn Yayınevi.
- Yıldırım, C. (1989). *İlmin ışığında Kur'an tefsiri*. Anadolu Yayınları.
- Yıldırım, Ö. (2022). *Aile psikolojisi: Örnek olaylarla güncel konular*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yümni, S. (2004). *İslam'ın sosyolojik yorumu*. İz Yayıncılık.
- Zuhrî, M. S. (2001). *Kitâbü't-tabakâti'l-kebîr* (A. M. Ömer, Thk.). Mektebetü'l-Hâncî.

ETHICAL DECLARATIONS

Research and Publication Ethics

I declare that this article is an original work and was prepared in accordance with the principles of scientific research and publication ethics. The article has not been published elsewhere and is not currently under review by another journal.

All sources used in the study have been cited in accordance with academic standards. I declare that the study does not contain plagiarism, fabrication, falsification, or manipulation of data, and that the research findings have been presented in accordance with the principles of scientific integrity.

Author Contributions

The author single-handedly designed, conducted, and analyzed the study and prepared the report for this article. I have reviewed and approved the final version of the article and agreed to its publication.

Conflict of Interest

I declare that there is no conflict of interest regarding the publication of this manuscript.

Funding

This research did not receive any specific grant, financial support, or funding from any public, commercial, or non-profit funding agencies.

Artificial Intelligence (AI) Usage Disclosure

During the preparation of this manuscript, artificial intelligence tools may have been used solely for limited purposes such as language editing, translation assistance, and stylistic improvement. Any AI-assisted translations or language corrections were carefully reviewed and verified by the author. Artificial intelligence tools were not used to generate the core scientific content, research design, analysis, or scholarly conclusions. All academic responsibility for the content of the manuscript rests entirely with the author.

Copyright and Permissions

I confirm that all necessary permissions for copyrighted materials have been obtained where required and that the manuscript does not violate any intellectual property rights.

Author Approval

I confirm that they have read and approved the final version of the manuscript and consent to its submission and publication.

ETİK BEYANLAR

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu makalenin özgün bir çalışma olduğunu ve bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hazırlandığını beyan ederim. Makale daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış olup başka bir dergide değerlendirme sürecinde değildir.

Çalışmada kullanılan tüm kaynaklar akademik kurallara uygun biçimde atıflanmıştır. Çalışmanın intihal, veri uydurma, veri tahrifi veya manipülasyon içermediğini; araştırma bulgularının bilimsel dürüstlük ilkelerine uygun şekilde sunulduğunu beyan ederim.

Yazar Katkısı

Çalışmanın tasarlanması, yürütülmesi, analizi ve makalenin raporlama aşamasını tek başına yürütmüştür. Makalenin son hâlini okuyup onayladım ve yayımlanmasını kabul ettim.

Çıkar Çatışması

Bu makalenin yayımlanmasına ilişkin herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan ederim.

Finansal Destek

Bu araştırma herhangi bir kamu kurumu, ticari kuruluş veya kâr amacı gütmeyen kuruluş tarafından finansal olarak desteklenmemiştir.

Yapay Zekâ Kullanım Beyanı

Makalenin hazırlanması sürecinde yapay zekâ araçlarından yalnızca dil düzenleme, çeviri desteği ve anlatım iyileştirmesi amacıyla sınırlı ölçüde yararlanılmıştır. Yapay zekâ araçları tarafından yapılan çeviri ve dil düzenlemeleri tarafımdan dikkatle kontrol edilmiştir. Yapay zekâ araçları çalışmanın bilimsel içeriğinin, araştırma tasarımının, analizlerinin veya akademik sonuçlarının oluşturulmasında kullanılmamıştır. Makalenin içeriğine ilişkin tüm akademik sorumluluk bana aittir.

Telif Hakları ve İzinler

Telif hakkı gerektiren materyaller kullanılmışsa gerekli izinlerin alındığını ve çalışmanın herhangi bir fikrî mülkiyet hakkını ihlal etmediğini beyan ederim.

Yazar Onayı

Makalenin son hâlini okudum, onayladım ve yayımlanmasını kabul ettiğimi beyan ederim.